

Csuszó Sándor
Kozma Géza
Lovrity Andrea

TÖRTÉNELEM

A KÖZÉPISKOLÁK SZÁMÁRA

9

BEMUTATÓ-
ANYAG
MINTALECKÉKKEL

TARTALOMJEGYZÉK

I. AZ ŐSKOR ÉS AZ ÓKORI KELET

Az őskor	10
Topográfia: őskori lelőhelyek, leletek, mágia	14
Az ókori keleti társadalmak	18
Az ókori keleti államok	20
Egyiptomi kultúra (1.1) (E.1.1)	24
Mezopotámia műveltsége (1.1) (E.1.1)	30
A közel-keleti kis államok kulturális öröksége (1.1) (E.1.1)	34
Az egyistenhit a zsidó vallásban (E.1.1)	38
Perzsia	42
India, Kína (1.1) (E.1.1)	46
India és Kína vallásai (1.1) (E.1.1)	50
Hammurapi törvényei (Forráselemzés)	54
Összefoglalás	58
Kaleidoszkóp	60

II. AZ ÓKORI HELLÁSZ

Kréta, Mükéné (1.1) (E.1.1)	66
A polisz születése (E.1.2)	70
Spárta (E.1.2)	74
Az athéni demokrácia kialakulása (E.1.2) ..	78
Az athéni demokrácia intézményei, működése (E.1.2)	82
A görög–perzsa háborúk	86
A peloponnészoszi háború	90
Makedónia	92
A demokrácia (Forráselemzés)	96
Összefoglalás	100
Kaleidoszkóp	102

III. AZ ÓKORI RÓMA

Itália	108
A köztársaság politikai berendezkedése	112
A hódító háborúk	114
A köztársaság válsága (E.1.3)	118
Reformkísérletek a köztársaság megmentésére (E.1.3)	122
A polgárháború és Iulius Caesar egyeduralma (E.1.3)	126

Augustus principátusa (1.3) (E.1.3)	130
Az isteni Augustus viselt dolgai (Forráselemzés)	134
A korai császárcor	136
A dominatus	140
A kereszténység I. (1.5) (E.1.5)	144
A kereszténység II. (1.5) (E.1.5)	148
A népvándorlás. A Nyugatrómai Birodalom bukása (1.6) (E.1.6)	152
Összefoglalás	156
Kaleidoszkóp	158

IV. A GÖRÖG–RÓMAI KULTÚRA

A görög hitvilág (1.4)	164
Görög kulturális emlékek (1.4)	170
A római istenek és a római vallás	174
A római műveltség (1.4)	176
Római hétköznapok (1.4)	182
Pannónia római kori emlékei (1.4)	188
Tudományok (1.4)	194
A görög filozófia (1.4)	198
Kaleidoszkóp	202
Összefoglalás	206

V. A KORAI FEUDALIZMUS

Nyugat-Európa gazdasága és társadalma ...	210
Nyugat-Európa: a frankok (E.2.1)	214
A Bizánci Birodalom	218
Kelet-Európa: a szláv államok	222
A keresztény egyház (2.2) (E.2.2)	226
Az arab világ (E.2.3)	232
Az iszlám vallás (2.3)	236
A kereszténység és az iszlám (Forráselemzés)	240
A magyarok vándorlása (3.1) (E.3.1)	242
A honfoglalás (3.2)	246
A kalandozások (E.3.2)	248
A koraközépkori műveltség	250
Összefoglalás	254
Kaleidoszkóp	256
Fogalomjegyzék	260

ÚTMUTATÓ A KÖNYV HASZNÁLATÁHOZ

A könyv, amelyet a kezében tartasz, egy sorozat első kötete. Ha belelapozol, láthatod, hogy részben hasonlít más történelem-tankönyvekre, néhány dologban azonban eltér tőlük. Elsősorban abban más, hogy nagyon számít a Te közreműködésedre. Nem előre megfogalmazott gondolameneteket akar elsajátíttatni veled, hanem gondolkodtatni akar, megtanítani arra, hogyan lehet a forrásokból összegyűjtött információkat, a felismert összefüggéseket logikus gondolatmenetűvé fűzni. Ez kezdetben nehezebbnek tűnhet, mint a hagyományos tanulás, hosszú távon azonban hasznosabb: így ugyanis azok a készségeid, képességeid fejlődnek, melyekre majd az írásbeli és szóbeli érettségi vizsgán is szükséged lesz.

A tananyag feldolgozása során nagyon sok kérdést teszünk fel. Ezek ráirányítják a figyelmedet a lényegre, ugyanakkor összetettebb, árnyaltabb válaszok megfogalmazására készítetnek. Már a kérdések megválaszolása során elsajátítod a szükséges ismereteket. Ez lehetővé teszi, hogy a lecke szövegek csak a lényegre koncentráljanak, így azok rövidek, könnyen megtanulhatók. A forrásblokkok végén olvasható összefoglalások a tananyag otthoni elsajátítását segítik azáltal, hogy felidéznek az órán tanultakat.

300 18. sz. 18. sz. 1000

6. EGYPTOMI KULTÚRA (1.1.) (E.1.1.)

Az írás **Az ókori Egyiptom vallása** **Az ókori Egyiptom története** **A művészet sokszínűsége** **A tudomány kezdeti lépései**

1. Írjok föl és-írást (kiszáradt gondolatirányzat), ami esetleg még Egyiptomból, és beszéljék meg ismeretelmét!
2. Miben tér el az egyiptomi a mezopotámiai írástól?

Az írás

Írások
A bal oldali fölött az írókhoz tartozó hieroglifák.

Hieroglif írás
Kr. e. 3000 körül alakult ki.

Hierikus írás (papíros írás)
Az Óbirodalom korától hozzánk jutott.

3. Kivételzetes az egyiptomi írás kialakulásának folyamata!
4. Miért alakult ki Egyiptomban az írás?

Kr. e. 3000 körül

Az egyiptomi kultúrának számos emléke maradt fenn: hatalmas épületek, szobrok, bebalzsamozott holttestek, vésetek, képekkel jelkelt tekercsek. A történelemszámítók a legbiztosabb információkat az írott emlékek adják, de a jeleket csak a 19. században sikerült megfejteni.

Az egyiptomi írás az államot egyszerűsítette: Kr. e. 3000 körül már kialakult rendszer volt. Legkorábbi, de a birodalom fennállása alatt mindvégig használt jelek a hieroglifák, a képekkel kialakult írásjelek. A hieroglif írás **ismeretlen szövegekkel** alkalmazták. Még az Óbirodalom korában alakult ki a papiruszra írt, egyszerűbb hierikus (pápi) írás. Főleg a papok, írók tudták írni. **1.5.**

Az egyiptomi vallás

Kilenc isten alkotta az istenek testületét: Ré, Su és Teftut, Geb és Nut, Széth és Nefisz, végül Oziris és Ísis. E kilenc isten uralkodott az égen és a földön, a jó és a rossz elemeken, ők döntöttek az istenek harcában és vitáiban is. Olyan volt a kilenc isten, mint Nara, amelyben hajdan egyesek voltak, és amelyből mindannyian kialakultak.

Nem volt az ókori, akenek állatorvosi feladatokat is elláttak. Ők kelte életre Nefertumot, a nagygyermek, és megteremtette Maatot, a mivoltosság környelét, az igazság istennőjét. Később létrehozták Sút, a lég istenét, és Teftutot, a nedvesség istenét. Su és Teftut személméből született Geb, a föld és Nut, a mennyből.

Ré két békát szült: nappal az eget járta be, éjszaka végig neki félt a föld alatt. Minden nappal magyarázó-írást írt. Ekkor Hapernak, keletkezett hívták. Delelőre éret felkeltet éreztet a mennyből közepére. Ekkor Rének neveztek. Estére mint Anub, agyagárvánként szállt a másik békába. Másnap megfogódva kezdte meg útját az égen. Az égi békák orvosi Széth dokáták, a város isten, és retentív figyelemmel tartotta távol a napisten ellenségeit. Ré egyetlen az emberek és az istenek ura volt. **(A héliopolitai teremtmény)**

24

A LECKÉK SZERKEZETE

Kronológiai szalag segíti az időben való tájékozódást, párhuzamok felfedezését.

Az **érettségi anyagbeosztást** a lecke címe mellett zárójelbe tett számokkal jelöljük. Az emelt szintű témát eltérő szín jelzi.

A **feldolgozási szempontok** felsorolásával kezdődik minden lecke, ahogy az a szóbeli érettségi feleleteknél is történik.

Felvezető, ismétlő, motíváló kérdésekkel indítjuk a feldolgozást, mert biztos, hogy már eleve nagyon sok – a leckéhez kapcsolódó – ismerettel rendelkezel.

A **feldolgozáshoz szükséges források** változatosak: szöveg, kép, ábra, térkép, kronológia és ezek kombinációja.

A **feladatok és kérdések** az érettségi esszékhöz és a szóbeli tételekhez hasonlóan egy vagy több forráshoz kapcsolódnak.

A **lecke szövegében a lényeges részek vastagítva**, a kerettantervi követelmények (név, fogalom, évszám, topográfia) oldalt, kék kiemeléssel jelennek meg.

Összegzés zárja a leckék anyagát.

AZ ÖSSZEFOGLALÁS

Az **áttekintő összefoglaló táblázat** a párhuzamok kiemelésével a történelmi rendszerben való gondolkodást segíti.

Az **alapkövetelmények** (kerettantervi követelmények) segítséget jelentenek a témazáróra, illetve az érettségire való felkészüléshez.

Az **érettségi követelmények** a tananyag témák szerinti elrendezése. Átláthatóvá teszi a fejezet – érettségiben előforduló – témáit.

Az **összefoglaló kérdések** rávilágítanak az összefüggésekre, és ellenőrizheted velük a tudásodat.

A fejezetek végén található **kaleidoszkóp** szinte minden leckéhez tartalmaz rövid, érdekes leírásokat. A megfelelő helyen piketogram hívja fel rá a figyelmedet.

Jó munkát kívánunk!

A Szerzők

ÖSSZEFOGLALÁS

	NYUGAT-EURÓPA	KELET-EURÓPA	KÖZEL-KELET	MAGYARSÁG
5. század	476 Klodvig			Basinó
6. század	529 bevezetés	Justinianus	Mohamed	
7. század		Thema rendszer	622 szunniták, sínik	Levélró?
8. század	732 Karolingok 756 Egyházatlasz 800	képfőházi	750 Abbászidák	Levélró
9. század	843 Verdun	Mogyim Olav		Enklóza 895
10. század	962 Német-római Császárság	Meszkó Vlagyimir		Kalandozások 955
11. század	1054			Keresztény államok felépítés

ALAPKÖVETELMÉNYEK:

Kronológia:
622, 732, 800, 843, 962, 1054, 896, 955, 973, 997-1000-1038

Személyek:
Klodvig, Ká. Pápián, Karolingok, Nagy Károly, Szent Benedek, Justinianus, Cillil és Metód, I. (Nagy) Ottó, Mohamed, Állomás, Árpád, I. István király, Géza fejedelem, Koppány, Imre herceg, Szent Gellért püspök

Fogalmak:
grófiaság, ortodox egyház, római katolikus egyház, pápa, szerzetes, kolostor, bencés rend, hitbéliárok, jobbjóság, robot, allódióm, szász, Korta, kullák, nomádizmus, kelták, fejedelem, nemzeti írás, székely, kalandozások, keresztény, vármegye, ispán, tized

Topográfia:
Páris, Aachen, Konstantinápoly, Egyház (Pápa) Állam, Kijev, Mekka, Cordoba, Bagdad, Levélró, Enklóza, Verecki-hágó, Augsburg, Pannónia, Esztergom.

KÖZÉPSZINTŰ ÉRETTSÉGI KÖVETELMÉNY:

- 2.1. A középső uralkodó jellemzőit (pl. vé: magyarság, jobbjóság)
- 2.1. A mezőgazdasági technika fejlődésének néhány jellemző mozzanatát a 10-11. században
- 2.2. Az egyház politikai szerepe a nyugati kereszténységben
- 2.3. Az iszlám vallás kialakulása és első terjedése
- 2.3. A világvallások civilizációformáló szerepe
- 3.1. A magyar nép vándorlása a térkép alapján
- 3.2. A honfoglalás
- 3.2. A honfoglaló magyarság társadalmi és életmódja források alapján

KÉRDÉSEK:

1. Milyen gazdasági és társadalmi változások történtek Nyugat-Európában?
2. Hasonlítsd össze Klodvig és Nagy Károly államát!
3. Mutasd be a Justinianus kori Bizánccal! Mi tette lehetővé a hódításokat?
4. Mutasd be a kara-kalandozó sávok kialakulásának folyamatait!
5. Milyen szerepet játszott az egyház Európában a korai középkorban?
6. Milyen különbségek alakultak ki a Róma és Bizánc központi egyház között?
7. Hasonlítsd össze a kereszténység és az iszlám vallást!
8. Ismertessd a magyar vándorlás útját és az életmód változásait!
9. Milyen okok vezettek a honfoglaláshoz? Milyen lépésekben szállták meg a magyarok a Kárpát-medencét?
10. Melyek voltak Európa legfontosabb kulturális központjai, emlékei a korai középkorban?
11. Mutasd be a honfoglalás kori magyarság társadalmát!

254

7. MEZOPOTÁMIA MŰVELTSÉGE (1.1) (E.1.1)

▶ **AZ ÉKÍRÁS** ▶ **ÉPÍTÉSZET ÉS SZOBRÁSZAT** ▶ **ISTENEK ÉS NÉPEK** ▶ **A TUDOMÁNY KEZDETEI**

1. Milyen híres mezopotámiai kulturális emléket ismersz? Milyen történet kapcsolódik Babel tornyához?
2. Mire való az írás? Milyen nehézségeket okozna, ha nem tudnánk írni?

AZ ÉKÍRÁS

Képirás

Niszaba legyen Oltalmazód, az Oltalmazó úrnő!
Írjon szépen a metszett nádad,
leckéid agyagtábláján hiba ne maradjon! [...]
(A tábla házának fia)

A mesterek gyülekezetében, a tábla házának udvarán – nos, fiam, ülj a lábamhoz. Kérdezni foglak, s te, [...] válaszolj nekem. [...] Amit sumerül tanultál, tudod-e letakarva? Tudod-e magyarázni? Ha az akkád (szöveg) van felül, és a sumer alul, illetve ha a sumer van felül és az akkád alul: tudod-e fordítani és magyarázni? [...]
(Vizsga a tábla házában)

3. Kik találták fel az írást? Mire használták? Hogyan alakultak ki az írásjelek? Mi lehet a változás oka?
4. Hogyan függött össze az írás a természeti adottságokkal? Mely népek használták ékírást?
5. Mit tudhatunk meg a szövegrészletekből a mezopotámiai iskoláról?

Sumer ékírásos agyagtábla részlete

Piktografikus jel Kr. e. 3100 k.			
Magyarázata	csillag	napkorong a horizont felett?	folyó?
Ékírásos jel Kr. e. 2400 k.			
Ékírásos jel Kr. e. 700 k. (90°-kal elforgatva)			
Hangértéke	dingir, an	u, ud	a
Jelentése	isten, ég	nap, Nap(korong)	víz, mag, fiú

Képirás: **fogalom**,
sumer

Ékírás: **szó, szótag**;
sumer, akkád,
babiloni, asszír

Ékírás: **betű**,
perzsa

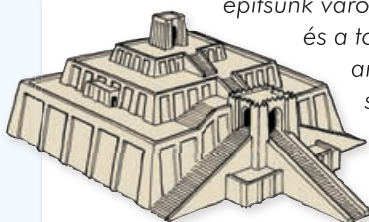
Az ékírás fejlődése
Kr. e. 4. évezredtől

Mezopotámiában az első írásrendszert a városállamokat létrehozó **sumerok** alakították ki a Kr. e. 4. évezred végén. Az írást **gazdasági nyilvántartások** rögzítésére használták. A bonyolult fogalomjelölő képirásból fejlődött ki a hangsort jelölő egyszerűbb **ékírás**. A feljegyzéseket puha agyagtáblákra írták nádból faragott íróvesszővel. A fontos, sokáig megőrzendő táblákat kiegészítették, csak az ünnepélyes szövegeket vésték kőbe. Az ékírást először az **akkádok** vették át a sumeroktól, és a saját nyelvükre alkalmazták. A tábla házának nevezett iskolákban mindkét nyelvet elsajátították és használták a leendő írások.

Az időben egymást követő **mezopotámiai birodalmak** átvették az ékírást, és a saját nyelvükön készült iratok lejegyzésére használták. A sumerok nyelve feledésbe merült, kulturális hatásuk azonban több mint két évezredig érvényesült a térségben.

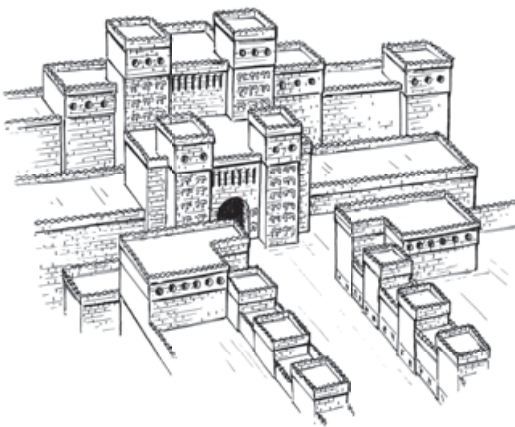
ÉPÍTÉSZET ÉS SZOBRÁSZAT

Amikor keletről elindultak, Sineár földjén találtak egy nagy síkságot és ott letelepedtek. Így szóltak egymáshoz: „Gyertek, csináljunk téglát és égezzük ki.” A téglá épületkő gyanánt szolgált, a szurok pedig kötőanyagul. Aztán így szóltak: „Rajta, építsünk várost és tornyot, amelynek teteje az égig ér. [...]” Akkor az Úr leszállt, hogy megnézzze a várost és a tornyot, amelyet az emberek építettek. Így szólt: „[...] Ezután semmi sem lesz nekik lehetetlen, aminek a megvalósítását elgondolják. Ezért szálljunk le és zavarjuk össze nyelvüket, hogy senki ne értse a másik nyelvét!” (Teremtés könyve 11. fejezet)

Ur zikkuratjának (Kr. e. 21. sz.) rekonstrukciós képe.

A zikkuratok tetején mindig szentély állt. Az akkádok, babiloniak, asszírok is építettek toronytemplomokat.

Babilon falai az Istár-kapuvál

Folyópartra hajtja ki népét,
Éjjel-nappal falakat épít,
Könny mossa a követ simára,
Éjjel-nappal falakat épít, [...]
(Gilgames-eposz)

Gilgames, Uruk királya
(Kr. e. 27. sz.) egy későbbi asszír domborművön

Sarrukín
(Kr. e. 24. sz.)

„Sarrukín vagyok, az erős király, Agade királya. [...] Enitum, anyám fogant engem, megszült engem titokban, sásból való kosárba helyezett, szurokkal zárta le kosaram fedelét, a folyóba vetett engem, [...] elsodort engem a folyó, [...] Akki, a vízkimerítő kiemelt, [...] fiává fogadott, felnevelt engem, [...] Istar (istennő) bizony belém szeretett.”
(Sarrukín legendája)

Kapuőrző keveréklény Asszíriából
(Kr. e. 8. sz.)

Assur-bán-apli vadászata
Dombormű a ninivei királyi palotából
(Kr. e. 7. sz.)

Mázás téglából kirakott oroslán Babilonból
A vicsorgó állat félelmet kelt az idegenekben
(Kr. e. 7. sz.)

6. Mi a zikkurat? Valóságos lehetett-e a Bibliában említett épület? Hová helyezte a Biblia?
7. Mi volt a mezopotámiai városok építőanyaga? Miért éppen az? Milyen jellemző részei voltak ezeknek a városoknak?
8. Mit ábrázoltak, és milyen célt szolgálhattak a domborművek, szobrok?
9. Milyen hasonló vonásai vannak a mezopotámiai és egyiptomi művészetnek?

A Kr. e. 24. század óta ismerünk Sumer városaiban lépcsős toronytemplomokat, zikkuratokat, amelyek egész Mezopotámiában elterjedtek. A leghíresebb Ur és **Babilon zikkuratja** volt.

A városokat **agyagtéglából épített vastag falakkal** vették körül. A szent területet alkotó templom és a palota elkülönült a lakónegyedektől. A Kr. e. 7. században újjáépített Babilon volt az akkori világ legnagyobb és legpompásabb városa. Az **Istár-kaput** és a zikkurathoz vezető utat mázas téglából kirakott védelmező állatok képei borították.

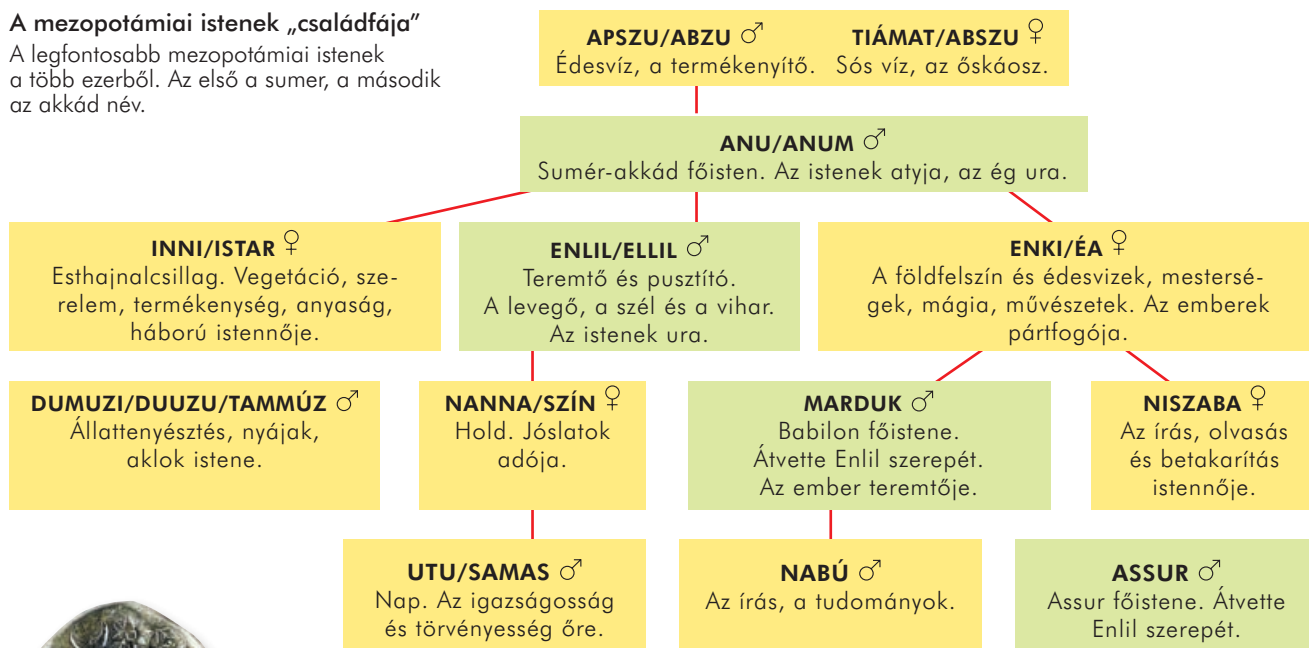
Az épületeket díszítő **domborművek** vallási, harci és vadászjelenetei **az uralkodók hatalmát** és erejét **hirdették**. Védelmező szerepük volt azoknak a realiztikusan ábrázolt állatoknak és a fantasztikus keveréklényeknek is, amelyeket kapukon helyeztek el.

Mezopotámia műveltsége

ISTENEK ÉS NÉPEK

A mezopotámiai istenek „családfája”

A legfontosabb mezopotámiai istenek a több ezerből. Az első a sumer, a második az akkád név.

Marduknak szentelt kőtábla

Midőn fönn az ég nevetlen s
alant a föld szintazonképp;
nem volt szárazföld se, láp se,
s egyike sem az isteneknek; [...] Apszu s Mummu-Tiámat akkor
isteneket nemzettek s szültek. [...] Hallván Marduk az istenek szavát,
nagy jeles művet teremteni vágyott. [...] „Vért kötök meg, csonttal csipkézem a húst;
íme, életre hívom Lullát! Ember legyen a neve! Megteremtem Lullát, az embert!
Tiszte s kötelessége légyen az istenek szolgálata, öröme az ég és alvilág urainak!
(Enuma elis)

Istenem, a mulasztásom, mit
hatalmaddal szemben vétettem,
Hanyagságom, mit szemed előtt
elkövettem,
Ó, ne bosszuljad meg a férfin, a fénylő
tudásún: szólítsd őt tetszésed szavával!
Karom hozzád esd, eléd borulok:
ami hitvány bennem, ami tisztátalan,
arra sújts le, de akit haragod napján
eltaszítottál, szólítsd őt tetszésed
szavával!; [...] Istene válaszolt a
férfinak, imáit meghallgatta;
sírása, könyörgése istene szívéhez hatott
(Sumér epikus szöveg részlete)

Tiámat kígyó alakban

Nanna italáldozatot fogad

Assur a trónszékén

10. Milyen jellegűek voltak a mezopotámiai vallások?

11. Milyen természetűnek látták az isteneket Mezopotámia lakói? Hogyan teremtettek kapcsolatot az emberek az istenekkel?

12. Mely birodalmak főisteneit találta meg a táblázatban és a képeken? Miért volt nagyon hasonló az ábrázolásuk?

13. Mely istenek nem tartoznak a „családhoz”? Mi ennek az oka?

Mezopotámia műveltsége

A vallásról, mitológiáról a legpontosabb képet az eposzok alapján alkothatunk. Mezopotámia népei **többistenhívők** voltak. Minden városnak saját hiedelemvilága volt. Az istenek és mítoszaik az idők során összeolvadtak, és a papok **egységes sumér-akkád-babiloni mitológiát** alakítottak ki. A meghódított népek istenei alárendelt szerepbe kerültek, a hódítók főistene lett a legmagasabb rangú. Így váltották egymást **Anu, Enlil és Marduk**. Az asszír korban rövid időre Assur foglalta el a főhelyet. A Kr. e. 1. évezredben régi termékenységestenek, **Istár** és Dumuzi kultusza került előtérbe.

Az istenek jóindulatát áldozatokkal kellett megnyerni, ami a papok feladata volt.

A TUDOMÁNY KEZDETEI

Székhelyet teremtett az isteneknek./Csillagkép-hasonuk gyanánt a Lumasi-csillagokat/az égre fölszegezte./
Mégmérte az esztendőt,/felosztá szakaszokra,/tizenkét hónapja fölé eggyel-egyen/három csillagot rendelt./
Megjelölvén az évnek napjait, [...] /Fölragyogtatta Nannart fényesen, reábízta az ég őrizetét:/villanjon, mint a zord éj ékszere, sugáiraival mérje az időt./„Hónapról-hónapra, jöjj csak elő, lépj ki az ékes tiarából;/hó elején, a föld fölött ragyogva/hat napon át szarv alakban világíts;/hetednapon fél-koronát utánózz,/sabbátu-napon állj szembe a Nappal!/Ha pedig a látóhatáron utólér a Nap tüzes fogata,/attól fogva izzó korongod kisebbedve ragyogjon!/Bubbulu-napon közelítsd meg a Nap-pályát, majd/a harmincadik napon újra szemtől-szembe kerülj a Nappal!/Adj jósjelet, útján haladván./Közeledvén hozzá, ítélkezz!” (Enuma elis...)

A király parancsa Sadunhoz. [...] Azon a napon, amelyen a táblámat megtekinted, vedd magadhoz [...] város tudósait [...] és házukban lévő valamennyi agyagtáblát, gyűjtsétek össze a teljes meglevő sorozatot [...] és az értékes táblákat, amelyekről nektek tudomásotok van, de Assur országában nem találhatóak itt meg, hozasd ide! [...] A táblákat senki nem tagadhatja meg tőled. És ha bármilyen táblát meglátsz, amelyről én nem írtam neked, és az a palotám számára megfelelő, ugyanúgy készíts róla másolatot és küldd el színem elé. [...] (Assur-ban-apli írnokának levele – A ninivei könyvtár szervezése)

14. Hogyan mérték az évet Mezopotámiában? Milyen csillagászati megfigyelésekre utal az eposz részlete?
15. Lunáris vagy szoláris évet használtak?
16. Miért volt szükség az égitestek megfigyelésére?
17. Milyen tudományos ismeretekre volt szükségük még?
18. Mire adott utasítást Assur-ban-apli? Mi volt az uralkodó célja?
19. Mi a ninivei könyvtár mai jelentősége?

A folyók áradásának idejét a **naptár** segítségével jelezték előre. **Holdévet** használtak, de a Nap és a csillagok járásával is egyeztették az év hosszát. Az építkezésekhez **geometriai**, a gazdaság irányításához **matematikai** ismeretekre volt szükség. Ezek összegyűjtése és leírása a papok feladatai közé tartozott. A templomokban gazdag agyagtáblakönyvtárakat hoztak létre. A leghíresebb Assur-ban-apli **ninivei könyvtára**, ahol Mezopotámia szellemi kincseit halmozták föl. 1. 6.

ÖSSZEGZÉS

A mezopotámiai kultúra az ott lakó népek együttélése, egymásra hatása következményeként jött létre. Városaik, épületeik, írásuk, irodalmuk közös jegyeket viselnek. Az ékírást a sumerok alakították ki, a mezopotámiai népek átvették tőlük. Az istenek világa az évezredek alatt többé-kevésbé egységes teológiai rendszerré formálódott. Lerakták a csillagászat, a matematika és a geometria alapjait. Irratárakban gyűjtötték a dokumentumokat. Leghíresebb közülük a ninivei könyvtár.

5. AZ ATHÉNI DEMOKRÁCIA INTÉZMÉNYEI, MŰKÖDÉSE (1.2) (E.1.2)

► KLEISZTHENÉSZ ALKOTMÁNYA ÉS A DEMOKRÁCIA MŰKÖDÉSE ► PERIKLÉSZ KORÁNAK DEMOKRÁCIÁJA

1. Milyen politikai kérdések vetődhettek fel Athénban a Kr. e. 6. század végén?
2. Milyen berendezkedést nevezünk demokratikusnak?

KLEISZTHENÉSZ ALKOTMÁNYA ÉS A DEMOKRÁCIA MŰKÖDÉSE

Kr. e. 508: Kleiszthenész reformjainak bevezetése.

Kr. e. 487: az első cserépszavazás, az arkhónokat is sorsolással választották.

Kr. e. 462: az Areioszpagosz hatáskörét gyilkossági ügyek elbírálására korlátozták.

Kr. e. 462–429: Periklész politikusi pályája, Kr. e. 444-től 15-ször választották sztratégósszá.

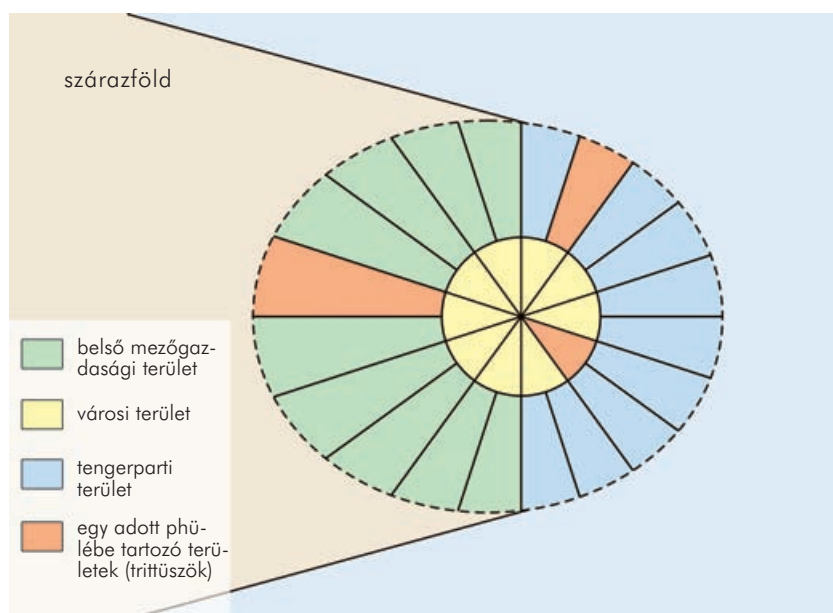
Kleiszthenész az egyik legelőkelőbb athéni arisztokrata nemzetségből származott, amely Peiszisztratosz családjának fő ellenfele volt. A türannisz bukása után bekapcsolódott a politikai küzdelmekbe. Kr. e. 508-ban alkotmány kidolgozásával bízta meg, de a bulé nemsokára száműzte. További életéről nem tudunk.

A dolgok lefolyása, hogy nagyjából ismertessük, ilyesforma volt. Minden egyes ember fogott egy cserépdarabot, és ráírta, hogy kit akar eltávolítani a polgárok közül, majd odavitte az agora egy bizonyos helyére, amely korláttal volt körülkerítve. Az arkhónok ebben először a cserepek mennyiségét számlálták össze; ha ugyanis hatezernél kevesebben voltak a szavazók, a cserépszavazás érvénytelennek számított. Azután különraakták mindegyik nevet, és azt, akit a legtöbbben írtak fel, tíz évre kiutasították, de úgy, hogy az illető megmaradt javai élvezetében. [...] (Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok)

- **Osztrakizmosz:** cserépszavazás annak eldöntésére, kit száműzzenek Athénból politikai törekvései miatt.
- **Osztrakon:** szavazócserép.
- **Phülé:** a kleiszthenészi rendszerben a lakosság területi beosztása, választókerület. A katonai beosztásnak is ez volt az alapja. A phülének fegyvernemenként megadott számú harcost kellett kiállítania.
- **Sztratégosz:** hadvezér. Minden phülé választott egyet. A sztratégosz többször újraválasztható volt.
- **Demokrácia:** széles körű alkotmányos jogokat biztosító rendszer a teljes jogú athéni polgárok számára.

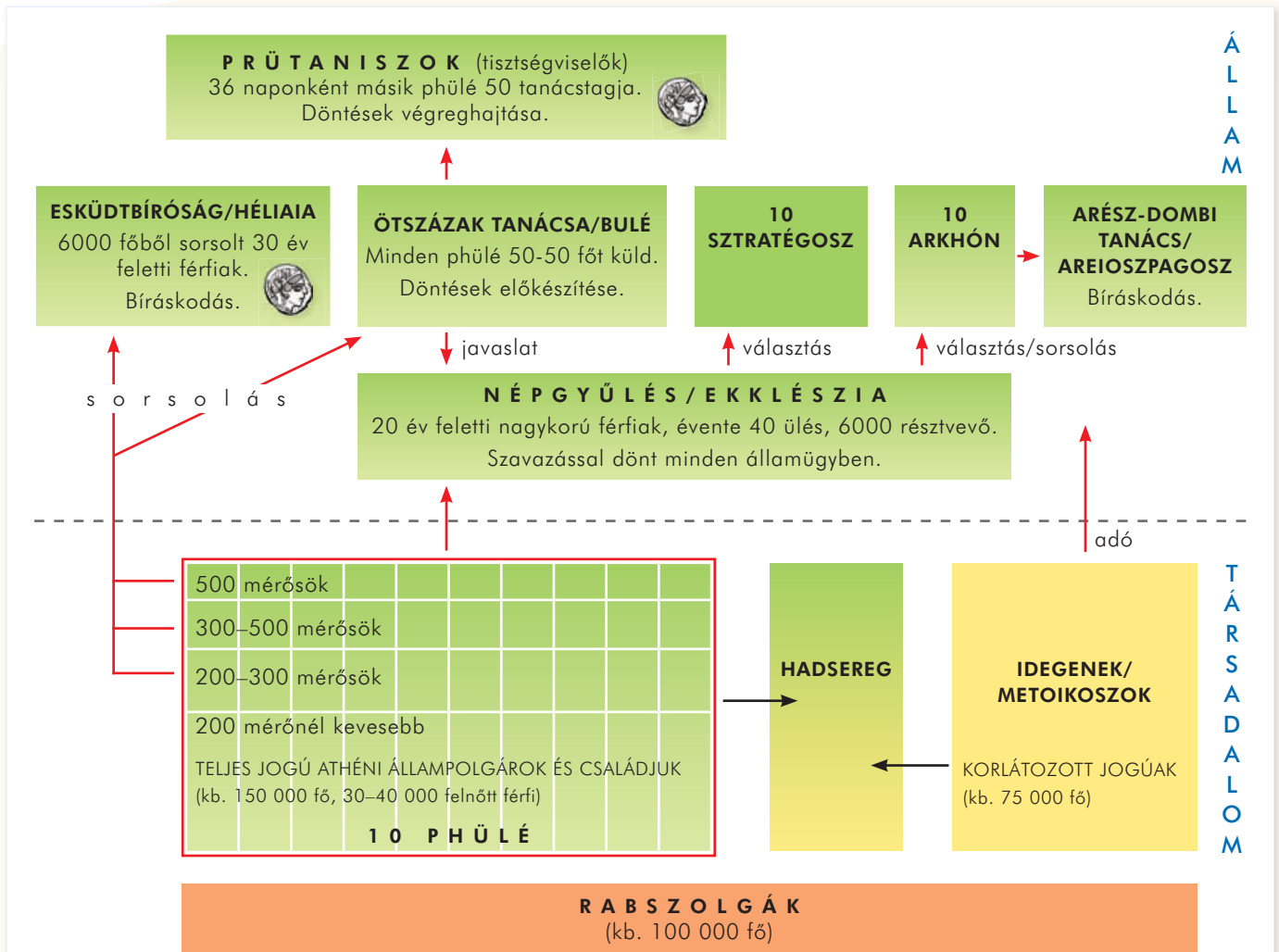
Osztrakon Themisztoklész nevével

Kleiszthenész phülé- beosztása a területi elv alapján

Kleiszthenész megváltoztatta Athén „közigazgatási és választási rendszerét”. A korábbi, törzsi (vérségi) alapon szervezett négy phülé helyett Attikát három részre osztotta: egy városi, egy tengerparti és egy belső, mezőgazdasági jellegű területre. Ezeket tovább tagolta tíz-tíz területi egységre. Így alakult ki tíz phülé. Egy phülé nem összefüggő terület volt, hanem három harmadból (trittüsz) összesorsolt képviseleti, politikai egység. A tengerparton és a városban a kézművesek és kereskedők voltak többségben, így a démosz szavazás, sorsolás esetén minden phülében túlsúlyba került.

Az athéni demokrácia intézményei, működése

Az athéni társadalom és állam Kleiszthenész korában (Kr. e. 508 után)

3. Miért kellett Athénnek új alkotmányt adni a Kr. e. 6. század végén?
4. Mi volt a célja a cserépszavazás bevezetésének? Hogyan szavaztak? Milyen veszélyei lehettek ennek?
5. Milyen részekre osztotta Attikát Kleiszthenész? Kiket juttatott politikai jogokhoz a reform? Hogyan?
6. Kik vehettek részt a népgyűlésen és a buléban? Kik lehettek arkhónok és sztratégoszok?
7. Kik voltak kizárva a politikai életből? Mely vagyoni csoportok érdekei érvényesülhettek?
8. Miért nevezik az ilyen berendezkedést közvetlen demokráciának?
9. Mi változott meg a szolóni rendszerhez képest? Mi a hátránya a tisztségviselők sorsolásának?
10. Milyen korlátai voltak az athéni demokráciának?

A türannisz bukása után, **Kr. e. 508**-ban új alkotmány elkészítésével bízták meg az arisztokrata politikust, **Kleiszthenészt**.

Az ő nevéhez kötötte a hagyomány a **cserépszavazás** bevezetését. Akire a legtöbb szavazat érkezett, azt tíz évre számúzték, de javait megtarthatta. Célja az újabb **türannisz létrejöttének megakadályozása** volt, de a politikai ellenfelekkel való leszámolásra is alkalmazták.

Kleiszthenész lényegében megtartotta Szolón társadalombeosztását, de új, **területi alapú választási, közigazgatási és katonai rendszert** dolgozott ki. Attikát **városi, tengerparti és belső területekre** osztotta, ezeket pedig tíz-tíz részre. A harminc egységből háromféle részt egymáshoz rendelve **tíz phülét** hozott létre, amelyek területe nem volt összefüggő. Ezzel a beosztással elérte, hogy **az arisztokraták kisebbségbe kerültek** a politikai intézményekben; a tengerparton és a városban ugyanis a démosz tagjai voltak többen.

Kr. e. 508
Kleiszthenész
cserépszavazás

Az athéni demokrácia intézményei, működése

sztratégosz

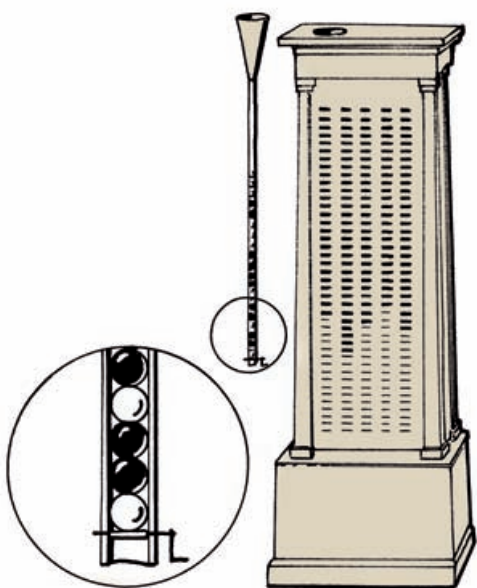
demokrácia

A lakosság vagyoni osztályozása továbbra is fennmaradt, de a politikai jogokat kiterjesztették. A legszegényebbek is bekerülhettek a buléba. Fennmaradtak az esküdtbíróságok naponta sorsolt és fizetett bizottságokkal. Idővel az arkhónok és az Areioszpagosz feladatai csökkentek, politikai befolyásuk egyre kisebb lett, különösen azután, hogy az arkhónokat is sorsolták. Az újonnan kialakított sztratégoszi tisztségre minden phülében gazdag és tekintélyes férfiakat választottak. A Kr. e. 5. században a sztratégoszok lettek az athéni politika irányítói.

Kleiszthenész reformjainak következtében demokrácia, azaz népuralom valósult meg Athénban. Az állam ügyeiben a népgyűlés döntött. A teljes jogú polgárok politikailag egyenlők voltak, mivel a népgyűlésben mindenki rendelkezett szavazattal és személyesen vehetett részt a döntésekben. Az ilyen rendszert közvetlen demokráciának nevezik. A politikai jogokkal rendelkezőknek azonban csak kb. ötödrésze tudott élni a lehetőséggel, főleg a tehetősebb városi lakosság. Bizonyos tisztségeket a magasabb vagyoni osztályba tartozóknak tartottak fenn. Attika lakosságának jelentős részét alkották a nők, a metoikoszok és a rabszolgák. Ők nem rendelkeztek politikai jogokkal. A mai felfogás szerint tehát az athéni korlátozott demokrácia volt.

PERIKLÉSZ KORÁNAK DEMOKRÁCIÁJA

[...] Fiatal korában Periklész [...] mint hadvezér ismételtén kitüntette magát hozzáértésével és bátorságával. [...] nem lépett fel gyakran nyilvánosan, (...) Hagyta, hogy a kevésbé fontos ügyeket barátai és más szónokok intézzék. [...] Látványos ünnepeket, felvonulásokat rendezett a város utcáin, lakomákat adott, [...] Ezenkívül ezer telepest küldött Kherzonészoszra, [...] Thrákiába, [...] Itáliába [...] hogy a dologtalan [...] tömeg áttelepítésével könnyítsen a városon. [...] A Periklész által emelt templomok és középületek pompája [...] szerezte a legtöbb örömet az athéniaknak, [...] mégis ezt az intézkedését ócsárolták és rágalmazták a népgyűléseken a legjobban. Azt kiáltották, hogy a nép rossz hírbe kerül, mert Déloszból elhozatta és saját céljaira használta fel a görögök közös kincsét. [...] Periklész felvilágosította a népet, hogy ezekkel a pénzekkel nem kell elszámolniuk a szövetségeseknek, hiszen ők harcolnak helyettük, és ők tartják távol a barbárokat. [...] a felesleget olyasmire kell fordítani, amiből a városra örök dicsőség származik. [...] munkát adnak minden kézművesnek, és keresethez jut szinte az egész város, amely így nemcsak lakosait táplálja, hanem önmagát is szépíti. [...] arisztokratikusan, sőt majdnem a királyi hatalom fensőbbiségével kormányzott. Hatalmát azonban helyesen és tántoríthatatlanul használta a közjó érdekében, és a népet meggyőzéssel és felvilágosítással vezette, többnyire a nép kívánságának megfelelően. [...] Egyedül Periklészben volt meg a képesség, hogy bírjon velük. (...) (Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok)

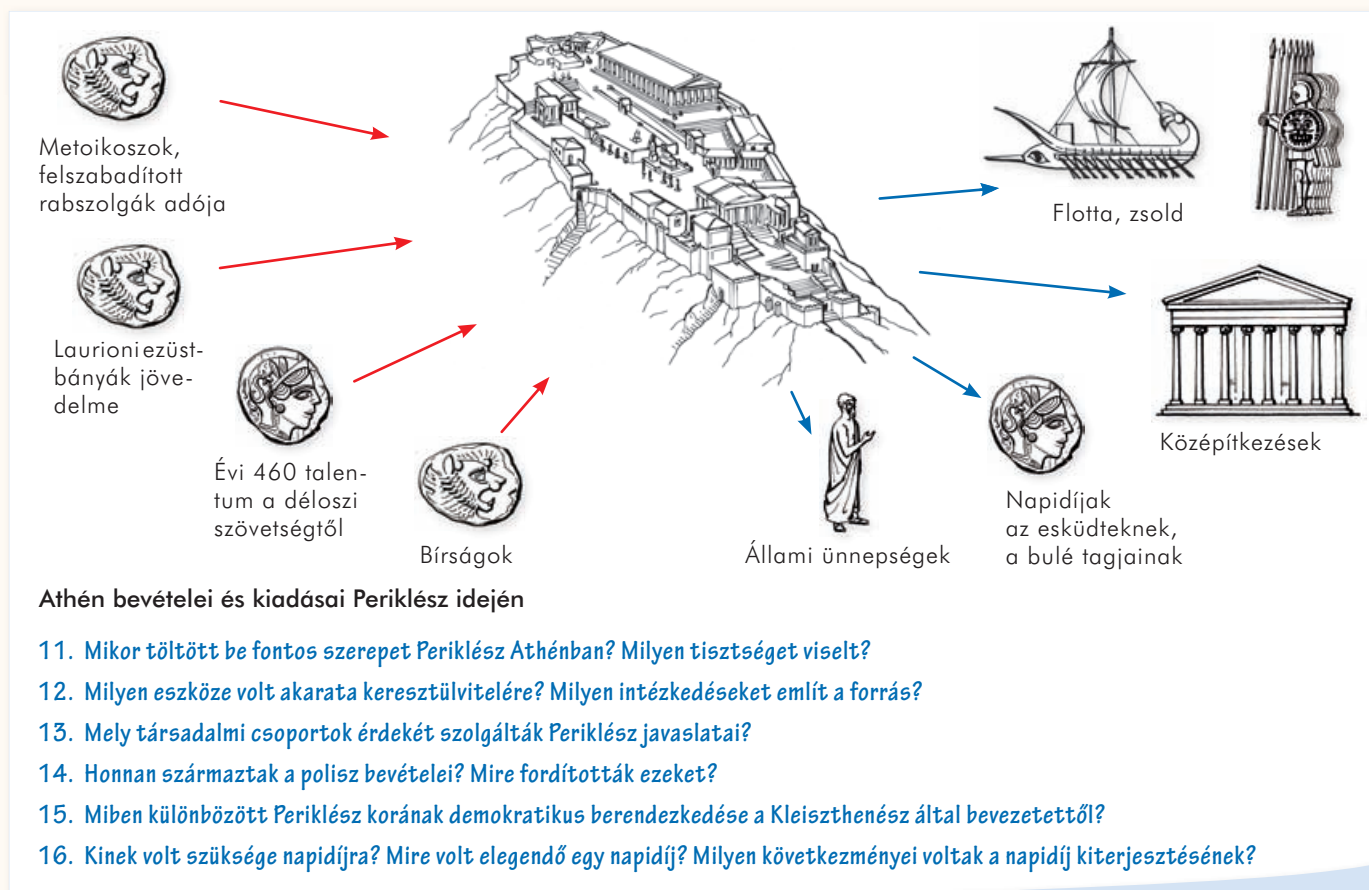
Sorsológép rekonstrukciós képe Periklész korából

[...] méltányosnak látszik, hogy mindenki részesedjék a tisztségekben, részint a most szokásos sorsolás, részint a kézfeltartással való választás révén, s hogy minden polgár, aki csak akar, szólhat a nyilvánosság előtt. [...] Úgy gondolják, hogy nem kell sorshúzás útján részesedniük sem a sztratégosz, sem a hipparkhosz tisztségében, hiszen tudja a nép is, hogy több haszon van abból, ha nem maga látja el ezeket a hivatalokat, hanem hagyja, hogy a legtekintélyesebbek lássák el. Hanem valahány tisztség van, amely fizetéssel jár és hasznot hoz a házhoz, azokat a nép törekszik betölteni. [...] (Pseudo-Xenophón: Az athéni állam)

Fizetést kap először is a nép a rendes népgyűléseken való részvételéért, egy drachmát, a főgyűlésért kilenc oboloszt*. Aztán a bíróságokon három oboloszt. Azután a tanácsban öt oboloszt, de a prütaniszoknak az ellátására még egy oboloszt tesznek hozzá. Azután a kilenc arkhón kap az ellátásra fejenként négy oboloszt, de a hírnököt és a fuvolást is ebből látják el. Azután a szalamiszi arkhón kap naponként egy drachmát. [...] (Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok)

* Az athéni érmerendszer egységei: a drachma (4,25 g) és az obolosz. Mindkettőt ezüstötvözetből verték, egy drachma hat oboloszt ért. A Kr. e. 5. században 2-3 oboloszból még meg lehetett élni egy napig.

Az athéni demokrácia intézményei, működése

A görög–perzsa háborúk lezárulása utáni **ötven év az athéni demokrácia kiteljesedésének ideje**. Hátterében az állami bevételek jelentős növekedése állt. A legnagyobb összeget a déloszi szövetségnek a védelmi költségekhez való hozzájárulása jelentette. Ebben a korban **Periklész** volt a polisz legtekintélyesebb politikusa. Kr. e. 444-től **tizenötösör választották meg sztratégosznak**. Békében ez a tisztség nem járt hatalommal, de viselőjét tisztelet övezte, és így akaratát keresztül tudta vinni a népgyűlésen. Periklész javasolta, hogy **napidíjat** ne csak hivatalviselésért, hanem a **bulé és a heliaia tagjainak** is fizessenek. Jelentős összegeket áldoztak a város, főleg az Akropolisz szépítésére. Az állami **építkezések** a démosz vagyonszámba tartott csoportjait juttatták rendszeres munkához.

A Periklész-kori demokrácia lényegében **Kleiszthenész alkotmánya szerint működött**. A legfontosabb változás a napidíj kiterjesztése volt. Így a **legszegényebbek is élhettek politikai jogaikkal**, mivel a napidíj elég volt egy napi megélhetésre. Ugyanakkor a szegények szavazatait megvásárolhatták a **politikusok**, akik még mindig főleg az **arisztokrácia köréből** kerültek ki. 🌈 2. 5.

Periklész

ÖSSZEGZÉS

Kr. e. 508-ban Kleiszthenész demokratikus alkotmányt dolgozott ki.

A démosznak kedvező területi alapú választási és igazgatási rendszert vezetett be: tíz phülére osztotta Attikát. Mindegyik küldhetett tagokat a buléba, az arkhóni és a sztratégoszi testületbe.

A teljes jogú polgárok népgyűlése döntött az állam ügyeiben.

Bevezette a cserépszavazást (oszttrakiszmosz) a zsarnokság megakadályozására.

Periklész a Kr. e. 5. század közepén vezető politikusként elérte, hogy napidíj fizetésével a legszegényebbek is gyakorolhassák politikai jogaikat.

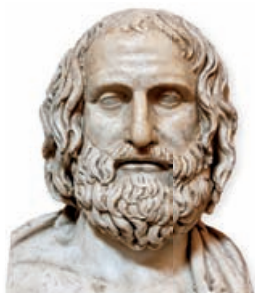
Az athéni demokrácia a teljes jogú polgárok szűk körére korlátozódott. A nők, a metoikosok és a rabszolgák nem rendelkeztek jogokkal. A politikusok többnyire arisztokraták voltak, akik saját akaratukat vitték keresztül a démoszra támaszkodva.

9. A DEMOKRÁCIA – FORRÁSELEMZÉS

1. Milyen jogok biztosítják a demokráciát?
2. Milyen rendszerhez vezet valamelyik demokratikus jog hiánya?

A DEMOKRÁCIA MEGÍTÉLÉSE

1. Olvasd el a forrást, majd húzd alá azt a választ, amelyet a szöveg alapján helyesnek tartasz!

Euripidész
(Kr. e. 480–406)
athéni drámaíró

Királyt keressz e földön, idegen pedig
Nem hódol senkinek se, városunk szabad,
A nép az úr, évente változik feje,
De senkit nem tüntet ki az, hogy kincse van,
Gazdag s szegény egyforma jogban részesül.
A városoknak legtöbbet királyuk árt,
Az első s legnagyobb baj ez; törvényei
Nem szolgálnak közérdeket, egyetlen egy
Ember kezén múlik minden méltatlanul.
De hogyha már írott törvény uralkodik,
Jogához egyformán juthat gazdag s szegény.
S akit szerencse méltatlan tüntet ki, nincs

Olyan szegény, ki meg ne merné mondani
S igazságával gyöngye győz erős felett.
A vélemény szabad: ki tud javaslatot,
Amellyel szolgálhatná városunk javát?
Ki jól beszél, dicsőség arra, s az, ki nem,
Nyugton maradhat. Ennél nincs méltányosabb.
Ahol földjén a nép uralkodik maga,
Az ifjú nemzedékre nézhet boldogan.
De lenne csak köztük király: az gyűlöli
Népének legjavát s ki gondolkozni mer,
Hatalmát félti tőle és megölni kész. [...]
(Euripidész: *Oltalomkeresők*)

Az athéniak között jogegyenlőség volt.	igen	nem
Euripidész elítélte az egyeduralmat, mert nem érvényesül a közakarat.	igen	nem
Minden polgár beleszólhat a közügyekbe.	igen	nem

2. Olvasd el a szöveget, és dönts el a forrás alapján, hogy az állítások igazak vagy hamisak! Választásodat a táblázatban jelöld X-szel!

Ami az athéni kormányt illeti, azt ugyan nem helyeslem, hogy az alkotmánynak ezt a formáját választották, mert ezzel a választásukkal egyúttal azt is választották, hogy a hitványaknak jobban menjen a dolguk, mint az előkelőknek, ezért tehát nem helyeslem. De viszont, hogy – ha már egyszer így határoztak – alkotmányukat jól őrzik, és egyébként helyesen járnak el, még ha a többi görögök úgy látják is, hogy hibáznak – ezt ki fogom mutatni. Először is azt mondom, hogy nézetem szerint ott méltán kapnak többet a szegények és a nép, mint a nemesek és a gazdagok, azért, mert a nép hajítja a hajókat, s adja az meg az államnak a hatalmat; hiszen a kormányosok, a hajóparancsnokok és alparancsnokok, másodkormányosok, hajóácsok – ezek adják meg az államnak a hatalmat, sokkal inkább, mint a nehézfegyverzetűek, a nemesek és az előkelők. Minthogy tehát így áll a dolog, méltányosnak látszik, hogy mindenki részesedjék a tisztségekben, részint a most szokásos sorsolás, részint a kézfeltartással való választás révén, s hogy minden polgár, aki csak akar, szólhat a nyilvánosság előtt.

Aztán valahány tisztség van, mely, ha jó kezekben van, boldogulást, ha nem jó kézben, veszedelmet hoz az egész népre – ezekben a tisztségekben a nép nem is kíván részesedni. Úgy gondolják, hogy nem kell sorshúzás útján részesedniök sem a sztratégosz, sem a hipparkhosz tisztségében, hiszen tudja a nép is, hogy több haszon van abból, ha nem maga látja el ezeket a hivatalokat, hanem hagyja, hogy a legtekintélyesebbek lássák el. Hanem valahány tisztség van, amely fizetéssel jár és hasznot hoz a házhoz, azokat a nép törekszik betölteni. [...]

(Pseudo-Xenophon: *Az athéni állam*)

	IGAZ	HAMIS
A szerző jónak tartja a demokratikus berendezkedést		
Athénban minden hivatalt sorsolás útján töltöttek be		
A többség törekedett a vezető hivatalok megszerzésére		
Az államot arra alkalmas személyeknek kell vezetni		

A demokrácia – Forráselemzés

3. Állapítsd meg és húzd alá a helyes választ Periklész beszéde alapján!

Olyan alkotmánnyal élünk, amely nem igazodik szomszédaink törvényei után, s inkább mi magunk szolgálunk például, mintsem hogy utánoznánk másokat. A neve pedig, mivel nem kevesekre, hanem a többségre támaszkodik: demokrácia. Törvényeink szerint a személyes ügyeket tekintve, mindenki egyenjogú, de ami a megbecsülést illeti, hogy a közösség előtt kinek miben van jó híre, itt nem a társadalmi helyzet, hanem a kiválóság ér többet, és ha valaki olyasmire képes, ami a város javára van, szegény sorsa és így jelentéktelen társadalmi rangja nem áll útjában. A szabadság szellemében intézzük el közügyeinket, és mindennapi tevékenységeink során nem válunk gyanakvókká egymással szemben, nem haragudva meg szomszédunkra, ha egyszer a maga kedve szerint cselekszik, és nem öltve szemrehányó tekintetet, ami, bár nem büntetés, mégis rosszul esik neki. Ilyen nyíltszívűek vagyunk a magunk közötti érintkezésben, azt azonban, amit az állam parancsolt, elsősorban tiszteletből nem merjük áthágni, engedelmeskedve azoknak, akik éppen az élén állnak és a törvényeknek, különösképpen azoknak, amelyek az igazságtalansággal sújtottakat védik, és azoknak, amelyek bár íratlanok, megsértésüket gyaláztatnak tekinti. [...]

[...] Egyformán gondunk van a házunk és az állam ügyeire, és bármilyen mesterséget űzzön is valaki közülünk, jól tájékozott a közügyekben. Mert mi vagyunk az egyetlenek, akik azokat, akik ezektől távol tartják magukat, nem visszavonultaknak tartjuk, hanem egyenesen semmirekellőknek, és mi magunk döntjük el vagy fontoljuk meg helyesen ügyeinket, azt tartva, hogy a szavak nem ártanak a tetteknek, az már inkább, ha – mielőtt hozzákezdénénk – nem tisztázzuk előbb okos beszéddel, hogy mit kell cselekednünk. [...]

(Thuküdidész: Periklész beszéde: A peloponnészoszi háború)

Periklész ideális államformának tartotta a demokráciát.	igen	nem
Az athéni demokráciában mindenki egyenlő volt.	igen	nem
Csak az állam vezetői fejthették ki nézeteiket vitás kérdésekben.	igen	nem
Nem várták el mindenkitől, hogy részt vegyen a közügyekben.	igen	nem

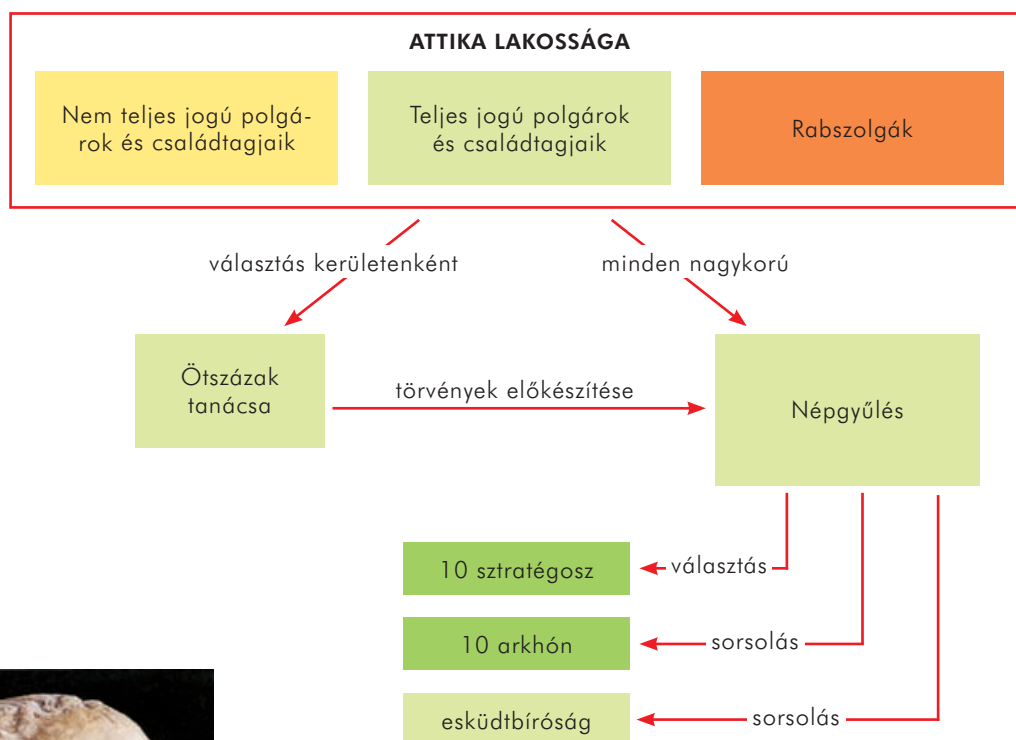
4. A forrás alapján töltsd ki a táblázatot!

[...] a hatalom szükség szerint lehet egy ember, néhány vagy sok személy; ha az az egyetlen ember, azok a néhányan vagy sokan a közérdek szerint uralkodnak, akkor keletkeznek szükségképpen a helyes alkotmányok; azok meg, melyek amaz egyetlen ember, ama néhány vagy sokak érdekéhez igazodnak, a korcs formák. [...] Szokás szerint azt a monarchiát, amely a közérdekre tekintettel van királyságnak, azt a kormányzatot, amely keveseknek, de egynél többnek adja a hatalmat, arisztokráciának nevezzük [...], végre amikor a nép gyakorolja az államhatalmat a közjó érdekében [...] politeiának nevezzük. [...] Az említett alkotmányok korcs alakjai pedig: a királyságé a türannisz (zsarnokság), az arisztokráciáé az oligarchia és a politeiáé a demokrácia. A türannisz olyan monarchia, mely csak az egyeduralkodó érdekéért van, míg az oligarchia a vagyonosok, a demokrácia pedig a vagyontalanok érdekéért: a közösség érdekéhez egyikük sem igazodik. [...] (Arisztotelész, Politika III.)

	A közösség érdekeihez igazodó alkotmány	A közösség érdekeihez nem igazodó alkotmány
Egyeduralom		
Kevesek uralma		
Sok személy uralma		

A demokrácia – Forráselemzés

5. Olvasd el a forrást, hasonlítsd össze az ábrával, majd dönts el, hogy Arisztotelész számmal jelölt megállapításai megfelelnek-e az athéni politikai berendezkedésnek! Válaszodat indokold meg röviden!

Arisztotelész
(Kr. e. 384–322) görög filozófus

[...] demokratikus rendszerrel akkor állunk szemben, ha az összes vezető tisztségek a polgárság összességéből választás útján töltenek be; (1)

ha a polgárság összessége parancsol minden egyes polgárnak, viszont az egyes polgár az összességnek, ha rá jut a sor; (2)

ha sorsolással töltik be valamennyi vezető hivatalt, vagy legalábbis azokat, amelyekhez gyakorlati jártasság és hozzáértés nem kell; (3)

ha a vezető tisztségek viselése semmiféle, vagy legfeljebb a legeslegkisebb vagyoni cenzushoz van kötve;

ha ugyanannak a polgárnak semmiféle tisztséget sem szabad kétszer viselnie, legfeljebb csak nagy időközökben, vagy csak egyik másik hivatalt –, persze nem szólva a hadvezéri tisztségről.

További szempontok:

A hivatalviselés lehetőleg mindig rövid időtartamú legyen;

A bíráskodásban mindenki részt vegyen, a bírák a polgárság összességéből sorsoltassanak [...]; (4)

A népgyűlés döntson legfőbb helyen minden ügyben, viszont semmiféle hivatalnak semmiféle ügyben döntő szava ne legyen, legfeljebb csak apró-cseprő ügyekben.

(Arisztotelész: Politika)

- 1.) 3.)
- 2.) 4.)

A demokrácia – Forráselemzés

6. A mai demokrácia alapelveit – még a 18. században – Montesquieu foglalta össze. Hasonlítsd össze Montesquieu művének aláhúzott részeit azzal, amit Athén politikai berendezkedéséről tudsz! Az athéni demokrácia a mai értelemben demokratikus állam volt-e? Válaszodat indokold meg röviden!

[...] Az állampolgár részére a politikai szabadság azt a lelki nyugalmat jelenti, amely abból a véleményből származik, melyet ki-kí saját biztonságára táplál. És ahhoz, hogy ez a szabadság meglegyen, olyan kormányzat szükséges, amely alatt az egyik állampolgárnak sem kell egy másik állampolgártól félnie. (a)

Minthogy szabad államban minden szabad lelkű ember maga kell, hogy kormányozza magát, következésképpen a nép egészét kell hogy illesse a törvényhozó hatalom. (b)

Az államban mindig vannak olyanok, akik születésüknél, gazdagságuknál vagy rangjuknál fogva kiválnak a többiek közül. Ha azonban ezek elvegyülnének a nép között, és csak annyi szavuk volna, mint másnak, a közös szabadság szolgátságuk lenne, és a szabadság megvédelése nem állna többé érdekükben, minthogy a legtöbb határozat ellenük irányulna. [...] (c)

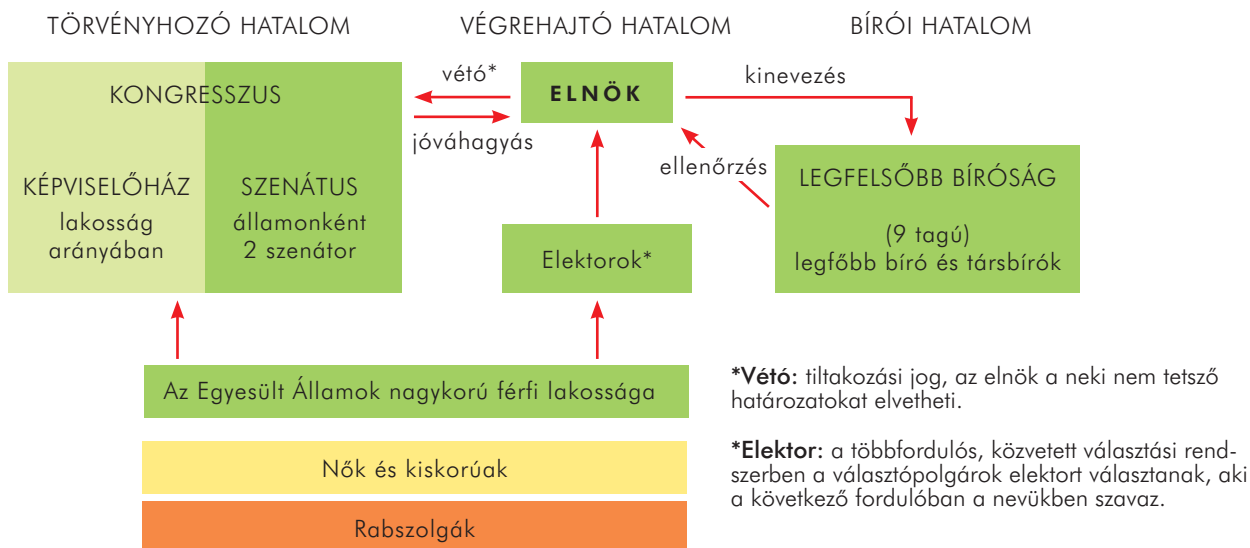
(Montesquieu: A törvények szelleméről 1748)

Charles-Louis de Secondat, La Brède és Montesquieu bárója (1689–1755), a felvilágosodás jelentős francia gondolkodója

- a)
- b)
- c)

7. Válaszolj a kérdésekre az alábbi forrás és a demokráciáról szerzett ismereteid alapján!

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya (1787)

	Athén	USA	mindkettő	egyik sem
A választójog a lakosság egészét megilleti				
Az állam irányítása egy személy kezében van				
A törvényhozásban mindenki személyesen vesz részt				
A nőknek nincs szavazati joguk				

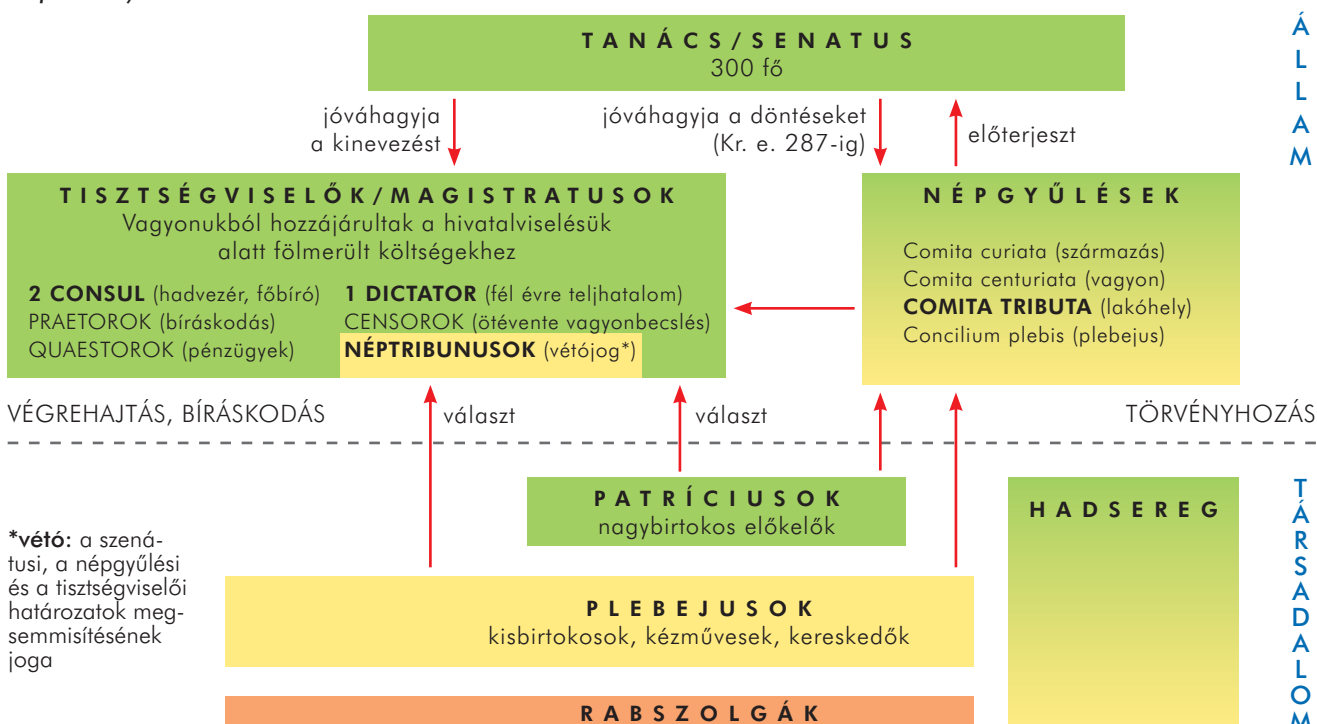
2. A KÖZTÁRSASÁG POLITIKAI BERENDEZKEDÉSE

A KÖZTÁRSASÁG KORI POLITIKAI BERENDEZKEDÉS PATRÍCIUS–PLEBEJUS KÜZDELEM A JOGEGYENLŐSÉGÉRT

1. Hol találkoztál már a köztársasági államformával? Milyen fajtáit ismered?
2. Milyen területek gyakorolják a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalmat egy köztársaságban?

A KÖZTÁRSASÁG KORI POLITIKAI BERENDEZKEDÉS

[...] Romulus uralkodása alatt [...] Consulok sem voltak: a királyok kiűzetése után választották meg őket; nem tudunk dictatori hatalomról, de még a nevéől sem! [...] Néptribunusok, aedilisek, quaestorok – ki hallott valaha róluk: elhatározták, hogy kellenek. [...] [a] comitia centuriata két consult választott. [...] a consuli hatalmat egy-egy évre korlátozták, [...] A királyok valamennyi joga [...] az első consulokra szállt. [...] Majd, hogy a senatus ereje számbelileg is gyarapodjék, a [...] patríciusok számát [...] háromszázra egészítette ki. [...] A censori hivatal azért alakult meg, mert sok-sok éve nem tartottak vagyonebecslést, [...] a hatalmi jogkörök ne tartsanak sokáig, [...] A többi hivatal időtartama egy-egy év, a censoroké azonban öt esztendő; [...] Azt javasolja, másfél esztendőnél ne legyen hosszabb a censori tisztség tartama. [...] Consuli tisztséget viselt férfiak jöhettek csak szóba: ezt mondta ki a dictator választásáról szóló törvény. [...] (Livius: A város alapításától)

Róma a köztársaság korában

3. Milyen társadalmi csoportok voltak Rómában? Melyik csoportból kerültek ki az államot irányító főbb tisztviselők, testületek? Mennyi időre szolt a megbízatásuk?
4. Melyik testület kezében volt a legfőbb politikai hatalom? Milyen testületek gyakorolták a törvényhozó hatalmat? A plebejusok számára mi biztosított lehetőséget a politizálásra?

Kr. e. 510
patrícius
consul

dictator
plebejus
néptribunus

senátus

Tarquinius Superbus elűzése után **Kr. e. 510-ben arisztokratikus köztársaság** alakult ki Rómában. A politikai hatalom a **patríciusok** kezében volt, amit a többnyire egy évre választott hivatalnokokon keresztül gyakoroltak. A **legfőbb hivatalnokok a consulok** voltak. A **bírói feladatokat a praetorok látták el**, a **pénzügyekért a quaestorok feleltek**, a **vagyonebecslést a censorok végezték**. Rendkívüli esetekben **dictatort** választottak, **maximum fél évre**. A **plebejusok érdekeit** a szintén egy évre választott **néptribunusok képviselték**, akik **vétójoggal** élve leszavazhatták a törvényjavaslatokat. A **törvényhozó szerepet a népgyűlések gyakorolták**. A köztársaság korában a lakóhely szerint összeülő népgyűlés (comitia tributa) volt a legjelentősebb, de **határozatai Kr. e. 287-ig csak a szenátus jóváhagyásával válhattak törvénné**. A 300 fős **senátus** irányította az államot, jóváhagyta a hivatalnokok kinevezését.

A köztársaság politikai berendezkedése

PATRÍCIUS-PLEBEJUS KÜZDELEM A JOGEGYENLŐSÉGÉRT

(Kr. e. 494) [...] a nép kivonult a Mons Sacerre. [Szent Hegy] [...] Ezután tárgyalni kezdtek (...), hogy a népnek legyenek meg a maga sérthetetlen tisztviselői, akik segítségére lehetnek a consulokkal szemben, és ezt a tisztséget patrícius be ne tölthesse. [...] két néptribunust választottak a Mons Sacerren, és ott is hozták meg a sérthetlenségi törvényt. [...]

(Kr. e. 451) [...] a törvények megszerkesztésének szentelték munkájukat; az emberek nagy várakozással tekintettek a tíz törvénytábla bemutatása elé, [...] Nemsokára arról kezdtek beszélni, hogy hiányzik két tábla [...]

(Kr. e. 445) néptribunus törvényjavaslatot terjesztett elő a patrícius és plebeiusi rend egymás közötti házasságáról. [...]

(Kr. 367) C. Licinius és L. Sextius csupa olyan törvényt terjesztett elő, amely az atyák hatalmát megnyirbálja. [...] a földbirtok nagyságának korlátozásáról; ez megtiltja, hogy bárkinek is ötszáz iugerumnál nagyobb földje legyen; [...]

(Kr. e. 366) két új tisztség: a praetori és a curulis aedilisi. A patríciusok e hivatalokat sajátították ki maguknak.

(Kr. e. 339) az egyik censort is mindig a népből kell választani. [...]

(Kr. e. 337) Ebben az évben választottak először plebeius praetort. [...]

(Kr. e. 326) Megszüntették az adósok rabszolgává tételét.

(Kr. e. 300) [...] az eddigi négy jóspap és négy főpap mellé [...] válasszanak még négy jóspapot és öt főpapot s valamennyit a népből. [...] (Livius: A város alapításától)

5. Kik tölthették be a hivatalokat a köztársaság kialakulásakor? Melyik társadalmi csoport kezében volt az állam irányítása?
6. Milyen körülmények között választottak a plebejusok érdekeit képviselő hivatalnokokat? Milyen jogot ruháztak rájuk?
7. Milyen hivatalok nyíltak meg a plebejusok előtt? Milyen további intézkedések védték a plebejusokat (igazságszolgáltatás, gazdaság)?
8. Milyen intézkedéssel csökkent a szenátus hatásköre?
9. Milyen társadalmi változás történt a politikai küzdelem eredményeként?

A Kr. e. 5. században a politikai jogokkal nem rendelkező plebejusok harcot indítottak, hogy a patríciusokkal azonos jogokkal rendelkezzenek. **Kr. e. 494-ben elérték, hogy néptribunusokat választhassanak**, akik **felléphettek védelmükben**, majd lehetővé vált a **patrícius–plebejus házasságkötés**. A Kr. e. 4. század során a **hivatalok** (consul, praetor, quaestor, censor, pontifex maximus) **megnyíltak a plebejusok előtt**. **Kr. e. 451-ben írásba foglalták a törvényeket**, majd eltörölték az adórszolgálatot. **Kr. e. 367-ben** a vagyoni különbségek csökkentése érdekében elfogadták Licinius és Sextius törvényjavaslatát. Ennek értelmében **egy római polgár az állami földekből maximum 500 iugerumot (230 hold) bérelhetett**. A Kr. e. 3. század elejére a **gazdagabb plebejusok és patríciusok egyenjogúvá váltak**. Ők alkották az államot irányító réteget, a **nobilitást**. **3. 2.**

Kr. e. 367

ÖSSZEGZÉS

Az arisztokratikus köztársaság Kr. e. 510–27-ig tartott.
 A végrehajtó hatalmat betöltő hivatalnokokat (praetor, quaestor, censor) a consulok irányították.
 A törvényhozó hatalom a népgyűlések kezében volt.
 A legfőbb hatalmat a 300 fős szenátus gyakorolta.
 A plebejusok érdekeit a néptribunusok képviselték.
 A Kr. e. 5–3. században a hivatalok megnyíltak a plebejusok előtt.
 Írásba foglalták a törvényeket, eltörölték az adórszolgálatot, korlátozták a földbirtokot.
 A gazdag plebejusok és patríciusok alkották a nobilitást.

6. A POLGÁRHÁBORÚ ÉS IULIUS CAESAR EGYEDURALMA (1.3)

➤ MARIUS ÉS SULLA POLGÁRHÁBORÚJA ➤ AZ ELSŐ TRIUMVIRÁTUS ➤ IULIUS CAESAR EGYEDURALMA

1. Miért került ellentétbe egymással a senatus és a néppárt?

2. Ki volt Iulius Caesar? Mit hallottál róla?

MARIUS ÉS SULLA POLGÁRHÁBORÚJA

Róma helyzete a Kr. e. I. században

Cornelius Sulla
(Kr. e. 138 – Kr. e. 78)
patricius politikus
és hadvezér.

Kr. e. 91-ben Sulla a szövetségesek háborújában több győzelmet aratott.

Kr. e. 88-ban consullá választották. A senatus megbízta a Pontus elleni háborúval, de ezt a néppárt visszavonatta. Sulla seregével bevonult Rómába, és elűzte Marius híveit.

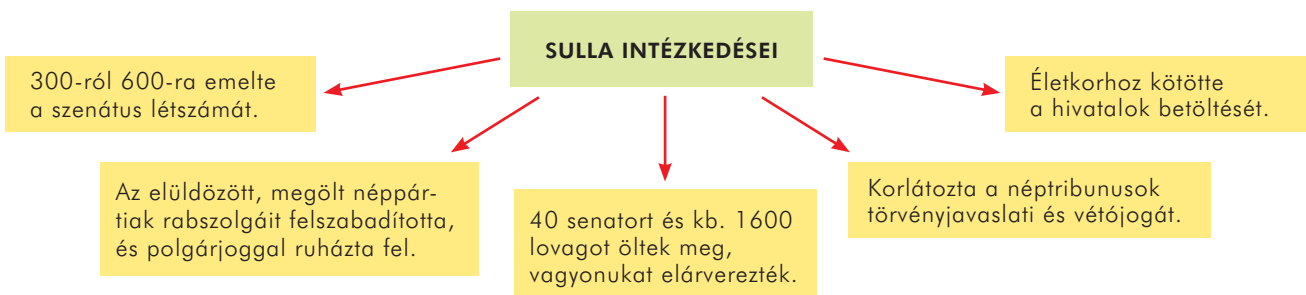
Kr. e. 87–83 között Hellaszban és Kis-Ázsiában vezetett győztes háborút.

Kr. e. 82-ben hadseregével bevonult Rómába, megölette ellenfeleit. A senatus határozatlan időre dictatori címmel ruházta föl.

Kr. e. 79-ben lemondott, a hatalmat visszaadta a senatusnak.

[Sulla] Számolt azzal, hogy a sereg óhajta a Mithridatész elleni háborút, mint haszonnal járó vállalkozást, Mariusról pedig feltételezik, hogy helyettük más sereget fog toborozni. [...] katonái [...] féltve saját érdeküket, [...] maguk mondták ki, amit Sulla óhajtott, s azt kiáltozták: vezesse őket Róma ellen. [...] Útközben több követ kereste fel, és megkérdezték, mit akar fegyveres kézzel hazájával szemben. Ő azt válaszolta, megszabadítani zsarnokaitól. [...]

Alighanem ő volt az első, aki így nyilvános kiírás (proscriptio) útján adta halálra ellenségeit; ajándékot is ígért azoknak, akik megölik őket, vérdíjat azoknak, akik feljelentik, de büntetést az illetők rejtegetőinek. [...] Az így proscibált személyek egy részét rajtaütésszerűen, elfogatásuk helyén, lakásukban, az utcán vagy akár a templomokban ölték meg. Másokat élve hurcoltak Sulla elé, és lábai előtt végeztek velük. Egyeseket végighurcoltak a városon és úgy tapostak halálra. [...] A legtöbb városban saját veteránjait telepítette le, s ezzel egyúttal őrségeket is helyezett el egész Itáliában. [...] Szó sem volt többé törvényről, népszavazásról vagy bírák kisorsolásáról, hiszen mindenki rettegett: vagy rejtőzködött, vagy hallgatott. [...] (Appianos: Római történelem)

A polgárháború és Iulius Caesar egyeduralma

A Római Köztársaság alkotmánya szerint		A Római Köztársaság működése (Kr. e. 1. sz.)
A hivatalviselés ideje 1 év, nem lehet közvetlenül újraválasztani	↔	Marius éveken keresztül folyamatosan volt consul
A hadsereg a Római Köztársaságot szolgálja	↔	Politikusok saját céljaik érdekében vívtak háborút
Római hadsereg nem lépheti át Róma határát	↔	Marius egyszer, Sulla kétszer vonult be Rómába

A Római Köztársaság válságjelenségei

3. Miért nőtt meg a hadsereg szerepe a Kr. e. 1. században? Miért alakult ki a hadsereg és a hadvezér között szoros viszony?
4. Ki volt Sulla? Melyik politikai csoportosuláshoz csatlakozott? Ki volt a politikai ellenfele?
5. Hasonlítsd össze, hogy a néppárt és a szenátusi párt miben sértette meg a köztársaság törvényeit!
6. Milyen ellentmondásokat fedezel fel Sulla céljai és tettei között? Bizonyítsd, hogy Sullát pártérdekek mozgatták!

A Kr. e. 1. században rendszeresen megsértették a Római Köztársaság törvényeit. A provinciák, a szövetségesek és a rabszolgák lázadását, a kalózkodást katonai erővel kellett megfékezni, ezért megnőtt a hadsereg szerepe a belügyekben. A külső háborúkban a hadvezérnek és a katonáknak közös érdekében állt a győzelem és a zsákmányszerzés. A sikeres hadvezér-politikusok népszerűek voltak a katonák és a polgárok körében egyaránt. Több egymást követő évben töltöttek be tisztségeket.

A néppárt ellentéte fokozódott. Rómában kitört a polgárháború.

A néppárti Marius a legsúlyosabb csapást azzal mérte a köztársaságra, hogy hadsereggel vonult be Rómába. A szenátus oldalán álló Sulla a köztársaság megvédését hangoztatva a néppárti irányítású Róma ellen vezette csapatait. Legyőzött ellenfeleivel törvénytelen eszközökkel számolt le: önkényesen kimondott halálos ítélettel (proscriptio), száműzéssel sújtotta őket. Kr. e. 82-ben határozatlan időre kapott dictatori kinevezése is sértette a köztársaság hagyományait. Az eredetileg az állam megmentésére adott hatalmat a néppárt ellen használta föl: korlátozta a néptribunusok jogait, megfélemlítette, a politikai hatalomból kiszorította a néppárt híveit, növelte a szenátus létszámát. Kr. e. 79-ben lemondott, de a válságot nem szüntette meg, csak a szenátusi rend befolyását növelte.

Sulla

AZ ELSŐ TRIUMVIRÁTUS

Cnaeus Pompeius Magnus
(Kr. e. 106–48)

Patricius származású hadvezér és politikus, Sulla híveként a néppárt ellen harcolt. Részt vett a Spartacus elleni harcban. Kr. e. 70-ben consul volt. Pontoszi győzelme után a senatus nem adott földet katonáinak.

Marcus Licinius Crassus
(Kr. e. 114–53)

Róma leggazdagabb embere, hadvezér és politikus. Sulla mellett harcolt a néppártiak ellen. Ő győzte le Spartacust. Kr. e. 70-ben consul volt. Népszerűsége növelése érdekében a néppárthoz közeledett.

Caius Iulius Caesar
(Kr. e. 100–44)

Patricius származása ellenére családi kapcsolatai a néppárthoz kötötték. Sulla halála után tért vissza a száműzetésből. Kr. e. 70-ben quaestor volt. Nyíltan hangoztatta néppárti nézetét és programját.

Kr. e. 60-ban politikai szövetséget kötöttek a szenátussal szemben. Ezt nevezzük első triumvirátusnak.

A polgárháború és Iulius Caesar egyedurialma

Sikerült ugyanis elérnie, hogy Pompeius és Crassus, akik között azelőtt éles politikai ellentét volt, kibékültek egymással. Ők jelentették akkor a legnagyobb hatalmat Rómában. Caesar most jó barátokká tette őket, és mindkettőjük befolyását felhasználta helyzetének megerősítésére. [...] Pompeius és Crassus baráti támogatásával szerezte meg a consulságot (Kr. e. 59-ben) [...] (Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok)

Iulius Caesar hadmozdulatai a polgárháborúban

Caesar már régen elhatározta, hogy Pompeiust kiforgatja a hatalomból; igaz, hogy Pompeius is éppen ilyen tervet szőtt Caesar ellen. Crassus ugyanis, mindkettőjük legveszélyesebb ellenfele, elesett a parthusok elleni háborúban. Ha tehát valamelyikük felül akart kerekedni, meg kellett szabadulnia attól, aki mindaddig a leghatalmasabb volt; annak viszont, aki pillanatnyilag felülkerekedett, ha helyzetét tartani akarta, le kellett számolnia félelmetes ellenfelével, míg nem késő. (Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok)

[...] a pharsalusi csatában végleges győzelmet aratott Pompeius fölött, aztán Alexandriáig üldözte a menekülőket; amikor azonban Pompeius megöletéséről értesült, [...] háborút indított [...]. A győzelem kivívása után Egyiptom királyságát Cleopatrának és öccsének adta át; [...] (Suetonius: Caesarok élete)

7. Jellemezze a Sulla utáni időszak politikai életét!

8. Mi a triumvirátus? Kik a tagjai? Ki használta ki legügyesebben a társai támogatását?

9. Milyen előnyökkel járt a helytartóság? A triumvirek közül ki volt ebben a szerepben a legsikeresebb?

10. Miért fordult szembe egymással Pompeius és Caesar? Melyek voltak az újabb polgárháború állomásai?

Kr. e. 58–49: Caesar Galliában helytartó.

Kr. e. 55: Pompeius és Crassus consulsága.

Kr. e. 49: Caesar Róma ellen vezette seregét. Átlépte Itália északi határát a Rubicont.

Kr. e. 48: Pharsalosnál Caesar legyőzte Pompeiust.

Kr. e. 48: Caesar rendezte a trónviszályt Egyiptomban.

Pompeius
Crassus
Caesar
triumvirátus

Kr. e. 48

A Sulla halála utáni időben a Római Köztársaság legnépszerűbb politikusa **Pompeius** és **Crassus** volt, akik a consuli tisztséget is elnyerték. Pompeius sikerei később szembefordították vele a szenátust. Ezt a helyzetet használta ki **Iulius Caesar**, és **Kr. e. 60**-ban politikai szövetséget kötött velük (**első triumvirátus**). Céljuk a hatalom megszerzése volt. Caesar **Kr. e. 59**-ben **consul** lett, de a senatussal szemben a **népgyűlésre támaszkodva** valósította meg terveit. Hivatali éve letelte után helytartóságot kapott, ami jelentős anyagi haszonnal járt. **Galliában** vívott háborúival új területeket csatolt a birodalomhoz. A sikereire féltékeny Pompeius a szenátussal szövetkezett Caesar ellen. Kettejük hatalmi versengése a **polgárháború** kiújulását okozta. Caesar **Kr. e. 49**-ben egy légióval tért vissza tartományából Rómába. Pompeius elmenekült előle. A **Pharsalosnál** vívott csatában **Kr. e. 48**-ban **Caesar győzött**. Egyiptomban és a Közel-Keleten is biztosította befolyását, majd visszatért Rómába. 🌍 3. 6.

IULIUS CAESAR EGYEDURALMA

Caesar saját képmásával pénzt veretett. Ez volt az első eset Róma történetében, hogy élő ember szerepelt pénzérmén. Az előlapon Caesar látható babérkoszorúval a fején, hátoldalán Venus istennő.

„A Marcius Rexek ugyanis Ancus Marciustól származnak – anyám is ezt a nevet viselte; a Juliusok pedig Venustól, s a mi családunk ezek nemzetségéből való.” (Suetonius: Caesarok élete)

A polgárháború és Iulius Caesar egyeduralma

Minden kiszolgált gyalogosának zsákmány címén [...] még huszonnégyezer sestertiumot ajándékozott. Földet is osztott [...]. Adott továbbá a népnek [...] gabonát, [...] olajat és [fejenként] háromszáz sestertiumot, [...] Rómában kétezer sestertiumot összegéig mindenkinek elengedte évi házbéréit [...]

Ezek után Caesar az államügyek rendezéséhez kezdett; megjavította a naptárt, [...] az évet a nap járásához igazította, [...] a szökőhónapot megszüntette, ehelyett minden negyedik évben egyel megtoldotta a napok számát.

Kiegészítette a szenatust, patriciusi rangra emelt egyeseket [...] A választási jog gyakorlásán úgy osztozott meg a néppel, hogy a consulságra pályázók kivételével a többi hivatali jelölteket felerészben a nép akarata szerint, felerészben Caesar javaslatára nevezték ki. [...] Az igazságszolgáltatást ismét kétfajta, egy lovagrendű és egy szenatori rendű bíróra bízta [...]

Az adósok ügyében [...] a következőt rendelte el: [...] a felvett kölcsön összegéből vonják le, amit kamat címén [...] megfizettek; [...] A büntettek megtorlását megszigorította [...]

[...] visszaélt hatalmával, és nem ok nélkül gyilkolták meg. Mert nem elég, hogy mértéktelenül sok tisztséget elfogadott – örökös consulságot, élete végéig tartó dictatori hatalmat, [...] az „imperator” előnevet, a „haza atyja” melléknevet, szobrot állíttatott magának a királyok sorában, [...] azt is eltúrte, [...] hogy egyik hónapot róla nevezzék el. [...] A hagyományokat semmibe véve, éppilyen önkényesen osztogatta a hivatalokat több évre; [...] újdonsült polgárjogú személyeket, köztük néhány félig barbár gallust, felvett a szenatorok sorába. Ezenkívül a pénzverde meg az adóügyek vezetését házi rabszolgáira bízta. [...] Több mint hatvan ember esküdött össze Caesar ellen; az összeesküvés vezetői Caius Cassius, Marcus és Decimus Brutus voltak. [...] március Idusára Pompeius csarnokába hívták egybe a szenatust, [...] huszonhárom tördőféstől leterítve, csak az első szúrásnál hallatott egy halk sóhaj; van, aki azt állítja, hogy a rárohán Marcus Brutusnak így szólt: „Te is, fiam” [...] (Suetonius: Caesarok élete)

11. Mire alapozta Caesar a kivételes hatalmát?

12. Gyűjtsd össze és rendezd táblázatba Caesar intézkedéseit a következő szempontok szerint: a nép megnyerése, a belső béke és a rend helyreállítása, politikai hatalmának erősítése, a politikai berendezkedés átalakítása, egyéb!

13. Kik és miért követtek el merényletet ellene? Milyen hibát követett el Caesar?

14. Mik őrizték meg Caesar emlékét?

Caesar ellenségeit legyőzve a birodalom egyedüli urává vált. **Hadseregére támaszkodva katonai diktatúrát vezetett be**, de a lakosságot is meg akarta nyerni. A senatus **dictatori** felhatalmazást, örökös **consuli**, **censori** és **imperator** tisztséget adományozott neki. A hatalom minden eleme az ő kezében összpontosult.

Intézkedései a polgárháborúban sokat szenvedett lakosság helyzetén javítottak: a szegényeknek **földet és gabonát osztott**, csökkentette az adósságokat és a labbéreket. A **biztonság javítása** érdekében a bűnözést szigorú büntetésekkel szorította vissza. Átalakította a városállami politikai szervezetet, hogy az a birodalom igazgatására alkalmas legyen. Ehhez központi irányításra és személyi hatalom kiépítésére volt szükség. A senatus létszámát elsősorban saját híveivel bővítette. Az állam pénzügyeit maga irányította. Védte a parasztságot, és **polgárjogot adományozott provinciabelieknek**. A köztársaság válságának tehát radikális megoldását adta: megváltoztatta a reformokkal tovább nem javítható rendszert.

Bár a köztársasági intézmények fennmaradtak, Caesar ezeket nem tisztelte. A hatalomból kiszorított **konzervatív köztársaságiak** összeesküvést szítottak ellene: **Kr. e. 44-ben a szenátusban meggyilkolták**.

ÖSSZEGZÉS

A néppárt és a szenatusi párt küzdelme polgárháborúhoz vezetett. Sulla diktatúrát vezetett be, törvénytelen eszközökkel számolt le néppárti ellenfeivel.

A hatalom megszerzésére jött létre az első triumvirátusnak nevezett politikai szövetség Kr. e. 60-ban.

Iulius Caesar hadseregére támaszkodva katonai diktatúrát vezetett be. Célja a belső helyzet normalizálása, a rend helyreállítása volt. Ezzel új, monarchikus államforma alapjait vetette meg.

Caesar ellen a Római Köztársaság hívei merényletet követtek el.

9. A MAGYAROK VÁNDORLÁSA (3.1) (E.3.1)

▶ A MAGYAROK EREDETÉNEK PROBLÉMÁI ▶ A VÁNDORLÁS ÁLLOMÁSAI ▶ ÉLETMÓD, TÁRSADALOM

1. Milyen elméleteket hallottál a magyarok eredetéről, származásáról?
2. Idézd fel a turulról és a csodaszarvasról szóló mondákat!

A MAGYAROK EREDETÉNEK PROBLÉMÁI

A magyar pedig a türkök egy fajtája. (Ibn Ruszta, 930 körül)

Szcítia tehát igen nagy föld, melyet Dentü-mogyernak hívnak. Kelet felé határa az északi tájtól egészen a Fekete-tengerig terjed. [...] A Szcítiával szomszédos keleti tájon pedig ott voltak Góg és Mágóg nemzetei, akiket Nagy Sándor elzárta a világtól. A szittyá földnek széle-hossza igen nagy. Az embereket meg, akik rajta laknak, közönségesen dentü-mogyeroknak nevezik a mai napig, és soha semmiféle uralkodó hatalmának az igáját nem viselték. A szcítiaiak ugyanis jó régi népek, s van hatalma Szcítiának keleten, mint fentebb mondtuk. Szcítiának első királya Mágóg volt, a Jáfet fia, és az a nemzet Mágóg királytól nyerte a magyar nevet. Ennek a királynak az ivadékából sarjadt az igen nevezetes és roppant hatalmú Attila király. Ő az Úr megtestesülésének négyszázötvenegyedik esztendejében a szittyá földről kiszállva hatalmas sereggel Pannónia földjére jött, és a rómaiakat elkergetve az országot birtokába vette. [...] Hosszú idő múlva pedig ugyanazon Mágóg király ivadékából eredt Ügyek, Álmos vezér apja, kinek Magyarország királyai és vezérei a leszármazottai, miként a következőkben majd előadjuk. [...] (Anonymus: *Gesta Hungarorum*)

A nomád népek azért követték a ragadozó madarakat, mert azok a füves puszták apró állataira vadászva megmutatták a legeltetésre alkalmas területeket. Ezért lett a magyarok számára is totemállat.

A turul ábrázolása

A szarvas az erdős-ligetes területek jellegzetes állata. Ez a totemállat a magyarság azon részéhez kapcsolható, amely életmódjában nem a sztyeppéhez kötődött.

A szarvas ábrázolása

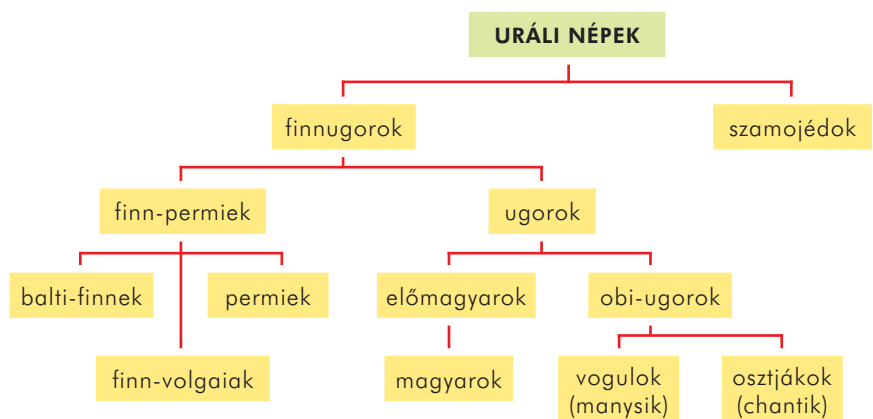
Mellőzve tehát az eseményeket, melyek kezdett tárgyunknak színt adnak, vissza kell térnünk Menróth óriásra, ki a nyelvek megkezdődött összezavarodása után Eviláth földére méne, melyet ez időben Persia tartományának neveznek, és ott nejétől, Eneth-től két fiat nemze, Hunort tudniillik és Mogort, kiktől a húnok vagy magyarok származtak. [...] Kémeiket küldvén tehát onnan Scythiába, miután Scythia országát kikémlelték, gyermekeikkel és barmaikkal azon hazába vonulának, hogy ott lakozzanak. [...] (Kézai Simon: *Gesta Hungarorum*)

Sajnovics János 1770-ben vetette fel a magyar nyelv lapp rokonságának gondolatát. Budenz József 1873 és 1881 között jelentette meg a Magyar–ugor összehasonlító szótárt.

A nyelvrokonság bizonyítékai közé tartoznak az alapszókincsbeli (kb. 700 szó) azonosságok a finnugor nyelvekben.

Például: íj, nyíl, kés, nyúl, róka, lúd, hal, háló, víz, hagyma, fű, eper, köles, tűz, fazék, főz, ló, nyereg, eb, ház, bőr, varr, fa, fúr, fejsze, fon, atya, anya, meny, férj, nő, ég, menny, csillag, éj, fej, haj, szem, íny, fog, nyál, áll, váll, kéz, ín, ér, vér, jön, megy, alszik, eszik, iszik, él, hal, játszik, nevet, én, te, ő, mi, ti, ki, mi, ez, az.

3. Milyen eredetűnek tartotta a magyarokat a történelmi hagyomány?
4. Milyen nyelvekkel rokonítja a magyar nyelvet a nyelvészet?
5. Keress összefüggést az eredetelméletek és a totemállatok között!

A magyarok vándorlása

A történelmi hagyomány már a középkorban **sztyeppei népekkel** hozta kapcsolatba a magyarokat. A középkori szerzők az **iráni** szkíták, illetve a **török** hunok, türkök vagy avarok utódaiként emlegették őket. Ezzel a felfogással szemben a nyelvészeti kutatások a **magyar nyelvet** és a magyarokat a **finnugor** nyelvekkel és népekkel rokonították.

A VÁNDORLÁS ÁLLOMÁSAI

A magyarok vándorlása

Nyelvészet	Finnugor nyelvcsalád	De: ótörök jövevényszavak: ökör, búza, eke, sajt, disznó, kék
Régészet	A leletek „némák”	A tárgyak nem köthetők nyelvhez, néphez
Antropológia	Mongolid típus	De: a finnugorok többsége az europid fajhoz tartozik
Epigráfia	Nincsenek írott emlékek	
Népraiz	A sámánizmus finnugor	De: a népmesevilág egyes motívumai a török népekhez köthetők pl.: sárkány, táltosló

- 6. Nevezd meg a magyarság egyes szállásterületeit a vándorlás során! Milyen folyók, hegyek köthetők a megtelepedési helyekhez?
- 7. Milyen tudományok segítik a történettudomány munkáját? Rendelkezik-e egyértelmű forrásokkal a vándorlás korára?

A magyar nép történetének korai időszakára a források hiányában csak **feltételezések** vannak. E szerint az Ural vidékéről származó törzsek **első biztosnak** látszó lakóhelye a mai **Baskíria** területén, Magna Hungariában volt. Ezzel az elnevezéssel a Volga és a Káma folyók vidékét jelölték. Innen a népesség nagyobb része a sztyeppeire, **Levédiába** vándorolt, ahol a **kazárokkal** került kapcsolatba. Levédia valószínűleg az Azovi-tenger környékén terült el. A Kazár Birodalomtól elszakadva 830 körül telepedtek le a Fekete-tenger partvidékén fekvő **Etelközben**. A **folyóköz** jelentésű kifejezés arra a sík területre vonatkozott, amelynek fő folyói a **Don**, a Dnyeper, a Dnyeszter, a Bug, a Szeret és a **Prut**. A források alapján feltételezhető, hogy a törzsek egy csoportja (szavárdok) a Kaukázuson keresztül Perzsia területére vonult. Etelközből 895-ben indítottak támadást a Kárpát-medence elfoglalására. **5. 9.**

Levédia

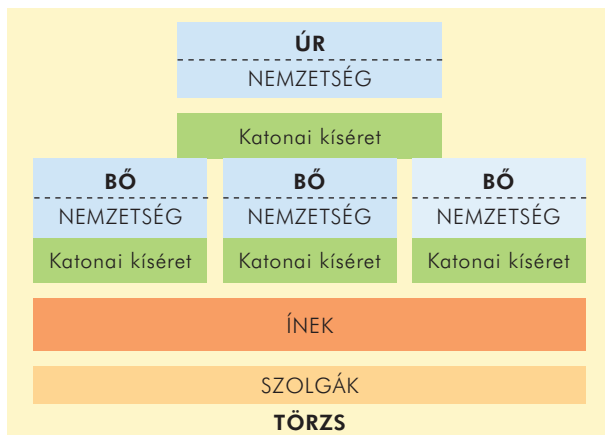
Etelköz

A magyarok vándorlása

ÉLETMÓD, TÁRSADALOM

A magyar pedig a türkök egy fajtája. Főnökük 20.000 lovassal vonul ki. Főnökük neve K.nde [kende]. Ez azonban csak névleges címe [szakrális/szent fejedelem] királyuknak, minthogy azt az embert, aki királyként uralkodik [hadvezér] fölöttük, Dzs.la-nak [gyula] hívják. Minden magyar a Dzs.la nevű főnökük parancsait követi a háború dolgában, a védelemben és más ügyekben. Sátraik vannak, és együtt vonulnak a sarjadó fűvel és a zöld vegetációval. [...] Amikor eljönnek a téli napok, mindegyikőjük ahhoz a folyóhoz, amelyikhez éppen közelebb van. Ott marad télire és halászik. A téli tartózkodás ott alkalmasabb számukra. [...] A magyarok országa bővelkedik fáknban és vizekben. Talaja nedves. Sok szántóföldjük van. [...] Meg-megrohanják a szlávokat, és addig mennek a parton, amíg a bizánci országának egy kikötőjéhez érnek, amelynek K.r.kh (Kercs) a neve. [...] Amikor a magyarok Kercsbe érnek, az elébük menő bizánciakkal vásárt tartanak. Azok eladják nekik a rabszolgákat, és vesznek bizánci brokátot, gyapjúszőnyegeket és más bizánci árukat. [...] (Ibn Ruszta, 930 körül)

A türkök népe régen Kazáriához közel szerzett magának lakóhelyet, azon a helyen, melyet első vajdájuk nevére Levediának neveznek. [...] A türkök hét törzsből állottak, de sem saját, sem idegen fejedelem felettük soha nem volt. [...] Amikor a türkök és a [...] besenyők közt háború ütött ki, a türkök hadserege vereséget szenvedett és két részre szakadt. Az egyik rész kelet felé, Perzsia vidékén telepedett le, [...] a másik rész pedig vajdájukkal és vezérükkel, Levedivel nyugatra ment lakni, az Etelközű nevezetű helyekre [...]. A türkök pedig jobbnak tartották, hogy Árpád legyen a fejedelem, mintsem atyja, Álmos [...] Ez előtt az Árpád előtt a türköknek más fejedelme sohasem volt, s ettől fogva mindmáig ennek a nemzetségéből lesz Turkia fejedelme. [...] Első a kabaroknak a kazároktól elszakadt [...] törzse, második a Nyekié, harmadik a Megyerié, negyedik a Küntügyermatué, ötödik a Tarjáné, hatodik Jeneh, hetedik Keri, nyolcadik Keszi. [...] (Biborbanszületett Konstantin: A birodalom kormányzásáról, 950 körül)

Úr (uru): törzsfőt jelentett. Ebből származik az ország szavunk (ország), amely a törzs területét jelentette. Ezt a jelentését őrizte meg a népmesék „hét országra szóló lakodalom” kifejezése.

A bő ótörök eredetű szó nemzetségfőt jelent. Több magyar településnévben maradt fenn. Például bőség (gazdagság) szavunknak is ez a töve.

Ín szavunk jelentése eredetileg szolgálta volt. Ínség alakban maradt fenn, a közrendű szabadok társadalmi csoportját jelölhette.

Nemzetség: a törzsi társadalom egysége. A nemzetség tagjait valós vagy feltételezett vérségi kapcsolat köti össze.

A magyar társadalom a 10. században

A nyelvészek szerint az új jelenségeket, tevékenységeket, tárgyakat a nevükkel együtt vették át őseink, így jövevényszavaink az életmód, a gazdálkodás változására, kulturális hatásra utalnak.

Ótörök jövevényszavak: bika, ökör, tinó, borjú, kos, sajt, túró, gyapjú, béklyó, gyeplő, karám, ól, disznó, árpa, búza, sarló, eke, tarló, szérű, öröl, gyümölcs, alma, körte, dió, kökény, szőlő, bor, oroszlán, ölyv, turul, sólyom.

Honfoglalás előtti szláv jövevényszavak: Duna, görg, tanya, varsa, vajda.

Honfoglalás utáni szláv jövevényszavak: gabona, rozs, szalma, borona, kasza, parlag, répa, birka, bárány, akol, iga, széna, pásztor, kovács, malom.

A jurta a nomádok vándorló életmódjához alkalmas szét-szedhető kerek sátor. Favázát nemezzel borították, tetején nyílást hagytak, hogy azon a füst kiszállhasson. A magyarok a honfoglalás után is használták nyári lakóhelynek.

A téli szállás félig földbe ásott ház volt, amelynek tetejét lombbal, szalmával, náddal fedték. Oldalfalait vesszőből fonták és sárral tapasztották. E veremházak egyetlen helyiségből álltak.

A világfa
ábrázolása egy haj-
fonat korongon

A világfa

A szibériai népek hiedelemvilágának eleme a világfa. Összeköti az alsó és a felső világot. A táltos vagy sámán lemeget a gyökerek jelképezte alsó világba, vagy ágai között felmászhat a szellemekhez a felső világba. A fa törzse az emberi világot jelenti.

Altáj vidéki sámán

A pogány magyarok vallása a sámánizmus volt. Magyarul a sámánt táltosnak nevezték. A szertartás fontos része a sámándob volt, mely ritmúsára a sámán révületbe esett. A révülés alatt a lelke a szellemek világában járt, segítséget, támogatást szerezve népének. A sámánizmus a 20. századig fennmaradt a vadász-halász természeti népeknél.

8. Mi jellemezte a magyarok életmódját a vándorlás során? Válogasd szét a zsákmányoló, a nomád, illetve a letelepedett életmódra jellemző forrásrészleteket! Mit nevezünk félnomád életmódnak?
9. Mi jellemezte a magyarok államszervezetét Levédiában és Etelközben? Milyen hatásra alakult ki? Hogyan oszlott meg a hatalom a vezetők között?
10. Mi a nemzetség? Melyik nemzetségből származott az uralkodó fejedelem?
11. Milyen csoportokból állt a honfoglaló magyarok társadalma?
12. Milyen gazdasági változásokra utal a szókészlet változása? Hol, mikor kerültek kapcsolatba török és szláv nyelvű népekkel?
13. Hogyan mutatta a lakóhely változása az életforma változását?
14. Jellemezd a pogány magyarok hitvilágát! Hol találkozta táltossal, éjgigő fával, griffmadárral, sárkánnyal?

A honfoglalás előtt a sztyeppén vándorló magyarok törzsi társadalomban éltek. A nagycsaládok (nemzetségek) törzsekbe szerveződtek. A hét magyar törzsz (Megyer, Nyék, Tarján, Jenő, Kér, Keszi, Kürtgyarmat) élén két fejedelem, a **szakrális** uralkodó, a **kende** és a **hadvezér**, a **gyula** állt. Ezt az államformát **kettős fejedelemség**nek nevezték. Életmódjuk félnomád volt. Folyók mentén vándoroltak két szállásterület között. A téli szállás közelében fekvő **földeket megművelték**, míg tavasztól ősziig **állataikat legeltették**. Az életforma változását a lakóhely változása is mutatta. A jurta a pásztorkodáshoz, a ház a letelepült életformához kapcsolódott. Az állattartás mellett rabszolgaszerző portyákat indítottak. Az így ejtett foglyokat bizánci árúért értékesítették.

A honfoglaló magyarok társadalmának élén az előkelők, törzsfők (urak) és a nemzetségfők (bők) álltak. Hatalmuk katonai kíséretükre támaszkodott. A földművelés, állattartás a szegény közrendűek, az ínek feladata volt. Tartottak a törzsi társadalomban rabszolgákat is.

A magyarok vallása a sámánizmus volt. Központjában a világfa állt, amelyen a táltos (sámán) az alsó vagy felső világba juthatott, hogy kapcsolatba kerüljön a közösséget támogató szellemekkel. A pogány vallás elemeit a népmesék őrizték meg.

nemzetség
törzs

kettős fejedelemség

ÖSSZEGRZÉS

A magyarok eredetével kapcsolatban több elmélet született: ezek közül legfontosabb a török és a finnugor eredet elmélete.

Egyértelmű források hiányában az őstörténetről csak feltételezések vannak.

A honfoglalás előtti vándorlás feltételezett útvonala: Baskíria, Levédia, Etelköz.

Félnomád életmódot folytattak.

A hét törzsz élén két fejedelem, a kende és a gyula állt.

A törzsi társadalom előkelő, közrendű és rabszolga rétegekből épült fel.

A magyarok pogány vallása a sámánizmus (táltoshit) volt.

4.5. KÉPEK POMPEJIBŐL

Utca. A nagy köveken esőben át lehetett kelni a túloldalra

Házioltár a család őrző szellemeivel

Bejárati padlómozaik. Felirata: Cave Canem (Óvakodj a kutyától!)

Pékség és malomkövek

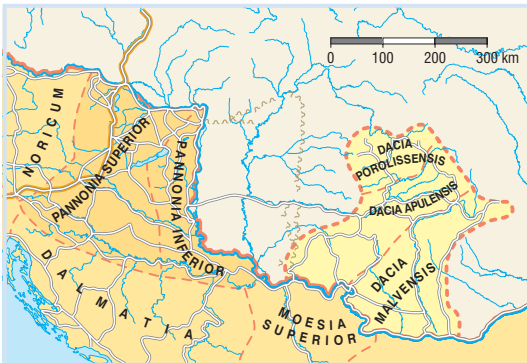

Ez a fiú a pincébe bújt el

A láncra kötött kutya nem tudott elmenekülni

4.6. DACIA

A Kárpát-medence keleti felében létrejött római provinciát őslakóiról, a dákokról Daciának nevezték el. Ez a terület nem a természetes határ, hanem a gazdag só- és aranybányák miatt kellett a birodalomnak. Az erdélyi hegyekben élő dák törzseket Burebista egyesítette a Kr. e. 1. század közepén, és hatalmát kiterjesztette a szomszédos illír és kelta népekre. Dacia a Kr. u. 1. században többször megtámadta a Római Birodalom vagy szövetségesei területét. Végül Traianus császár két hadjáratban legyőzte Decebal dák uralkodót, és 107-ben provinciát szervezett a területből.

A római légiók erdőket, utakat és 1000 kilométernyi limest építettek. A közigazgatási, közlekedési vagy gazdasági csomópontokban római települések jöttek létre. Decebal korábbi székhelye, Sarmizegetusa lett a provincia központja. A Maros-parti Apulum (Gyulafehérvár) és Napoca (Kolozsvár) katonai tábora várossá fejlődött. Az érc- és aranybányászat központja Ampelum (Zalatna) volt. Az állami kézben lévő bányákba a birodalomból hoztak munkásokat.

A 2. századi germán betörések Pannóniával együtt Daciát is hadszíntérré változtatták. A 3. században a gótok támadták folyamatosan a limest. Mivel Dacia területeit a birodalom nem tudta megvédeni, 270-ben Aurelianus császár kiűrtette a tartományt, a provincia lakosságát áttelepítette a Dunától délre fekvő Moesiába. Dacia közel 170 éves római uralom után ismét a barbárok földje lett. A romanizált népesség elvándorolt, magára hagyott városai hamar elpusztultak.

4.7. A GÖRÖG ÉS A RÓMAI TUDOMÁNY

A **Julianus-naptárt** Kr. e. 46-ban Szoszigenész egyiptomi csillagász javaslata alapján Iulius Caesar vezette be. Az év hosszát 365,25 napban határozták meg, így négyévenként egy szökőnappal számoltak, pedig a valóságban ennél valamivel kevesebb ideig tart egy év. (Nem 365 nap és 6 óra, hanem 365 nap 5 óra 48 perc és 46 másodperc.) Emiatt 128 évenként egy felesleges nap „keletkezik”. Ez a hiba az egyházi ünnepek elcsúszását okozta, ezért már a niceai zsinaton hozzá kellett igazítani a húsvétot a valós csillagászati évhez.

Eratoszthenész, a Kr. e. 3. század végén élt hellenisztikus tudós csillagászati megfigyelései alapján belátta, hogy a Föld gömb alakú. Elvileg helyes módszert talált a Föld kerületének meghatározására: A gátörök jelentették neki, hogy Szüéné (ma: Asszuán) városában a nyári napforduló idején délben nincs árnyék. Ugyanekkor Alexandriában megmérte egy pózna árnyékát: a napsugarak beesési szöge 7,2 fok volt. A Földet gömb alakúnak tételezve aránypárt állított fel: a két város távolsága/Föld kerülete = mért szög/360°. Eratoszthenész 5000 sztadionra becsülte a két város távolságát. Ezek alapján a Föld kerülete: $5000 \times 360 / 7,2 = 250\,000$ sztadion. Ha a 157 méteres egyiptomi sztadiont használta, akkor eredménye 39 250 km, ami a ténylegesnél mindössze 2%-kal kevesebb. Amikor másfél évezred múlva ismét felvetődött, hogy a Föld gömbölyű, Eratoszthenésznél pontatlanabban, jóval kisebbnek becsülték a méretét. Kolumbusz is ebben a hitben vágott neki első útjának.

A hippokratészi esküt Hippokratészhoz (Kr. e. 460–Kr. e. 375), az orvostudomány atyjához kötik, de valószínűleg a Kr. e. 6. századból származik, és a Kósz szigetén működő orvospapok fogadalmi szövege volt.

„Esküszöm Apollónra, az orvosra és Aszklépioszra és Hügieiára és Panakeiára és az összes istenekre és istennőkre [...], hogy meg fogom tartani képességem és szándékom szerint a következő esküt. [...] Diatetikus rendeléseimet képességem és szándékom szerint a betegek hasznára fogom elvégezni, nem pedig ártalmára és kárára. És halált okozó szert nem fogok senkinek sem kiszolgáltatni, még kérésére sem, sőt ilyenféle tanácsot sem fogok adni, és hasonlóképp nem fogok adni nőnek sem magzatelhajtószert. [...] És ahány házba csak belépek, a betegek hasznára fogok belépni, távol tartva magamat minden egyéb szándékos és kárt okozó jogtalanságtól. [...] És ha olyat látok vagy hallok orvosi kezelés közben vagy akár a therapia körén kívül az emberek életéről, amit nem szabad kifecsegni, azt el fogom hallgatni, abban a véleményben, hogy az efféle dolgokat szent titkok módjára kell megőrizni. Ha ezt az eskümet [...] nem szegem meg: örvendhessek életem fogytáig tudományomnak s az életnek, de ha esküszegő leszek, történéjek ennek ellenkezője.”

[Thalész] Midőn ugyanis szegénysége miatt folyton azt hányták szemére, hogy a filozófia haszontalan, kifigyelte, mint mondják, csillagászati úton, hogy bő olajtermés lesz, s még télen előteremtett egy kevés pénzt, és valamennyi milétoszi és khioszi olajsajtóra foglalót adott, majd olcsón kibérelte őket, mivel senki sem ígért többet; mikor aztán elérkezett a megfelelő alkalom, egyszerre és hirtelen nagy kereslet támadt, s ekkor ő olyan áron adta az övéit bérbe, ahogy akarta, s így sok pénzt halmozva össze, bebizonyította, hogy könnyű megvagyonosodniuk a filozófusoknak, ha éppen akarnák; csakhogy nem ez az, amire törekcsenek. [...] (Arisztotelész: *Politika*)

4.8. GÖRÖG FILOZÓFUSOK BÖLCSESSÉGEI

Mindent mértékkel. (Thalész)

Hérakleitosz azt mondja valahol, hogy minden mozgásban van, és semmi sem marad változatlan, és a folyó áramlásához hasonlítva a létezőket, azt mondja, hogy nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba. [...] (Platón)

Képzeld el Akhilleuszt, a leggyorsabb görögöt, amint versenyt fut egy teknőssel. Mivel olyan gyors, előnyt ad a hüllőnek. Alighogy elindul a verseny, Akhilleusz pár ugrással ott terem, ahol a teknős kezdett. Ez alatt az idő alatt azonban a teknős is haladt egy keveset. Akhilleusz egy újabb lépéssel ott terem, ám ezalatt a teknős ismét halad egy kicsit, és még mindig vezet. Akármilyen gyorsan is ér Akhilleusz oda, ahol a teknős egy pillanattal korábban volt, amaz mindig egy kicsit előrébb lesz. Zénón érvelése azt látszik igazolni, hogy Akhilleusz sohasem fogja még csak utolérni sem a teknőst.

Zénón nyolclábnyira áll egy fától, kezében egy követ tart. A követ a fa felé hajítja. Ahhoz, hogy a kő eltalálja a fát, először meg kell tennie a köztük lévő távolság, azaz a nyolc láb felét, ehhez pedig valamennyi időre van szüksége. Ezután még mindig hátra van négy láb, ennek megtételéhez pedig először ennek a felét, vagyis további két lábat kell repülnie, és ehhez ismét adott idő kell. Ezután további egy, majd fél, majd negyed lábat kell megtennie, és így tovább a végtelenségig. Zénón következtetése: a kő sohasem éri el a fát. [...] (Zénóni aporiák)

Az erény tanítható

Senki sem vétkezik készakarva

Egyvalamit tudok biztosan, azt hogy nem tudok semmit.

Ismerd meg önmagad!

Jobb igazságtalanságot elszenvetni, mint elkövetni. [...] (Szókratész)

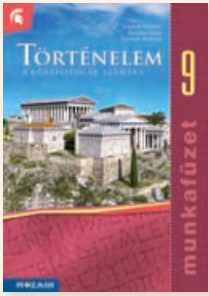
A barátság egy lélek, mely két testben lakozik.

A tanítás gyökere keserű, de gyümölcse édes.

Mindenki azokat a dolgokat ítéli meg helyesen, amelyeket ismer.

Az ember természeténél fogva társas élőlény. [...] (Arisztotelész)

Ha minden ember halandó, és minden görög ember, akkor az összes görög halandó. [...] (Arisztotelész)

MUNKAFÜZET – MINTAOLDALAK

A tankönyvhöz szervesen kapcsolódó munkafüzetrel mind a tanuló, mind a tanár lemérheti a munkája eredményét, hiszen kitöltése során gyorsan kiderül, hogy mik a hiányosságok, minek kell még alaposabban utánanézni. Mivel a megoldás során a lecke ismeretanyagának jelentős részét mozgósítani kell, a feladatok rendkívül jól használhatóak a számonkérésnél is.

II. 4. AZ ATHÉNI DEMOKRÁCIA KIALAKULÁSA

A feladat fogalom vagy név összekapcsolása a hozzá tartozó definícióval, a fogalmak pontos meghatározásának gyakoroltatása és a példa alapján definíció megfogalmaztatása. Középszinten a fogalmat kell megadni, emelt szinten a meghatározást várják el a diákoktól. A feladat a lecke teljes anyagát felleleli.

1. Írd a vonalra, mely személy vagy fogalom meghatározását adtuk meg!

A következőkből válassz: arisztokratikus köztársaság, demokratikus köztársaság, köztársaság, arkhón, népgyűlés, ekkleszia, bulé, esküdtbíróság, timokrácia, türannisz, türannosz, Drakón, Szolón, Peiszisztratosz!

Az államot választott vezetőkből álló testület irányítja.

A politikai jogokat vagyon alapján biztosító berendezkedés.

Minden athéni polgár részt vehet az állami ügyekben határozó üléseken.

A legfelső réteg számára fenntartott állami tisztség.

Írásba foglalta a törvényeket. Törvényei a magántulajdont védték.

A legszegényebbek is részt vehetnek a bíróságok munkájában.

Eltörölte az adósrabszolgaságot, és új alkotmányt hozott létre.

Személyi diktatúra. Gazdasági fejlődést biztosított, de a polgárok jogait korlátozta.

Athén „jó zsarnoka” volt.

Add meg a kimaradt fogalmak jelentését!

.....

.....

.....

.....

.....

Az érettségien és a tankönyvben gyakran használt táblázatos feladat célja a tartalmi-logikai párhuzamok fölfedeztetése és az anyag rendszerezése. Ez a feladat a társadalmi-politikai szerkezetek különbözőségét tudatosítja, és hozzájárul a politikai ismeretek kialakításához.

2. A táblázat segítségével hasonlítsd össze az arisztokratikus köztársaság, a timokratikus köztársaság és a türannisz politikai rendszerét!

	Arisztokratikus köztársaság	Timokratikus köztársaság	Türannisz
Politikai jogokkal rendelkezők társadalmi csoportja			
A legnagyobb hatalmú testület / személy			
Vezető tisztséget tölthet be ez a társadalmi csoport			
Arkhóni tisztséget tölthet be ez a társadalmi csoport			
A politikai életben döntő szerepet játszó aránya			

A feladat az előzőleg összegyűjtött adatok szöveggé formálását, az egy szempontot kiemelő problémamegoldó kisesszé írását gyakoroltatja.

3. Fogalmazd meg 6–8 mondatban, hogy melyek a timokratikus rendszer előnyei az arisztokratikus köztársasággal és a türannisszal szemben!

A munkafüzet fontos célja, hogy felkészítsen az érettségi vizsga típusfeladataira, fejlessze az érettségihez szükséges készségeket és képességeket. Az összefoglalásokhoz a tananyagot nagyobb összefüggésben rendszerező feladatsorokat állítottunk össze. Elsősorban arra törekedtünk, hogy a feladatok sokfélék, érdekesek, és gyakorlatiasak legyenek, emellett sikerélményt nyújtsanak a diákoknak.

II. ÖSSZEFOGLALÁS

1. Egészítsd ki a táblázatot!

Görög istenek	Római istenek	Szerepkörük
Zeusz		
	Juno	
	Minerva	
Árész		
Aphrodité		
	Vulcanus	
Démétér		
	Janus	
Hestia		
	Bacchus	
Apollón		
	Díána	
Poszeidón		

A feladat a téma során több leckében is feldolgozott mitológiai ismeretek, párhuzamok föllevenítése, gyakoroltatása, rögzítése. Ez a 9. évfolyam anyagának egyik – az érettségien is előforduló – kiemelt témája.

2. A képen látható római templom mellé rajzolj jellegzetes görög templomot!

Az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazása a feladat. Az aktivitást kívánó újraalkotás erősebben rögzíti az információt. A diák a feladatmegoldás során több lecke és több tantárgy ismereteit mozgósítja.

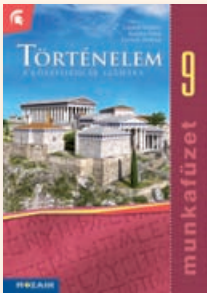
3. Mit látsz a képen? Melyik kultúrához köthető?

A képfelismerési feladat megoldásához az önállóan vagy más tantárgyaknál szerzett ismeretek is mozgósíthatók.

.....

.....

MUNKAFÜZET – MINTAOLDALAK

A több részből álló feladat a római világról, hétköznapokról szerzett ismereteket gyakorlatiasan alkalmaztatja a diákokkal.

4. Töltsd ki a táblázatot!

a) Hogy nevezik a képeken látható épületeket?

b) Melyik házhoz tartoznak a felsoroltak?

1. átrium, 2. bolt, 3. istálló, 4. rabszolgák szállása, 5. étkező, 6. szökőkút, 7. raktár, 8. borospince, 9. kert, 10. fürdőhelyiség

c) Melyik házban élhettek az alábbi emberek?

1. fődrász, 2. senator, 3. rendfenntartó 4. szőlőbirtokos, 5. kocsmáros, 6. utcai lepényárus, 7. hajzási vállalkozó, 8. nagybirtokos, 9. pontifex maximus

			
a)			
b)			
c)			

5. a) Készíts táblázatot a szöveg alapján! A második oszlopba írd be azt, amit a szerző hiányol!

A forráselemző feladat amellelt, hogy az összegyűjtött információk táblázatba rendezésével rávilágít a szöveg logikai viszonyaira, a logikai készségeket is fejleszti. A szövegalkotási feladat kisesszé: a szöveg új szempontú újrajrását kívánja a tanulóktól.

Bárcsak ne mi magunk tennénk tönkre gyermekeink jellemét! Már kisgyermekkorban kényeztetéssel rontjuk el őket: az az engedékeny nevelés, amelyet mi gyengédségnek hívunk, minden testi és lelki erejüket aláássa. Mit nem fog megkívánni nagyobb korában az, aki bíborszőnyegen csúszkált? Az első szavakat sem tudja még tisztán kiejteni, de már megismeri a szakácsot, már osztrigát kér: előbb alakítjuk ki ízlésüket, mint jellemüket. Gyaloghintókban nőnek fel; ha a földre lépnek, mindkétfelől segítő kezekbe kapaszkodnak. Örvendezzünk, ha valami illetlenséget mondanak: olyan szavakat, amelyeket még alexandriai kedvenceinktől sem tűrnénk el, tőlük nevetéssel és csókkal fogadunk. Nem csoda: mi tanítottuk, tőlünk hallják! Látják barátainkat, szeretőinket, minden lakoma trágár nótáktól hangos, s olyan dolgokat néznek végig, amikről beszélni is szégyen. Mindez előbb szokássá, majd természetté válik, megtanulják a szerencsétlenek, mielőtt tudnák, hogy bűn; s mert eleve féltelenek és ingatagok, nem az iskolából hozzák az ilyen rossz tulajdonságokat, hanem ők viszik az iskolába! [...] (Quintilianus, Kr. u. 1. sz.)

A rossz nevelés jelenségei, eredményei	A kívánatos nevelés és az eszményi jellemű polgár

b) Írj 5–8 mondatos fogalmazást egy ideális jellemű római fiatalemberről!

6. Jelöld a térképen a felsoroltakat!

1. Athén	8. Olümpia
2. Delphoi	9. Olümposz
3. Dodoné	10. Pella
4. Epheszosz	11. Pergamon
5. Knosszosz	12. Spárta
6. Milétosz	13. Trója
7. Mükéné	14. Constantinopolis

A topográfiai ismeretek felidézése során a diákoknak tudatosítaniuk kell az adott földrajzi egységek képeinek jellegzetességeit.

7. HOSSZÚ ESSZÉ FELADAT

Pannónia provincia példáján mutasd be a romanizáció folyamatát! Használd az atlaszodat is! Vedd figyelembe a következő szempontokat!

- Pannónia helyzete, szerepe a Római Birodalomban
- Pannónia lakossága és települései
- A római kultúra hatása és emlékei Pannóniában

A római kormányzatnak eleinte az volt az elve, hogy a polgárváros és a tábor nem keverhető össze; a tábornak pusztán katonai jellegűnek kellett lennie, polgári egyének nem is lakhattak benne. [...] amikor a katona kiszolgált huszonöt szolgálati esztendejét, végkielégítést kapott vagy földet, [...] ugyanakkor megkapta az obsitot is, amelyet akkor a „tisztos elbocsátás okmányának” neveztek; ebben az okmányban megkapta a házasságkötési jogot, törvényes házasságra léphetett választottjával, vagy elvehette eddigi asszonyát, s törvényesíthette gyermekeit. (Révai József: Séták a római Magyarországon)

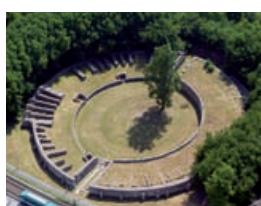
Az érettségi legösszetettebb feladatát, a nagyesszé írását gyakoroltatja. Forrásokból való anyaggyűjtés, adatok értelmezése, információk és ismeretek szöveggé formálása a feladat.

Római sírkő

Limes katonai tábora

Amfiteátrum

Vízvezeték

Jupiter, Juno, Minerva

Mithrasz

Keresztény sírkápolna

TÖRTÉNELEM

A KÖZÉPISKOLÁK SZÁMÁRA

Új tankönyvcsaládunkban – megfordítva a szokásos sorrendet – a témákat mindig forráselemzéssel indítjuk. A diákok a megadott szempontok szerint információkat gyűjtenek, majd következtetéseket vonnak le, és végül kimondják a tételmondatot.

9

A hangsúly tehát a forrásokra, illetve az azokat feldolgozó kérdésekre helyeződik, melyek segítségével a tanulók maguk tárják fel az összefüggéseket és állítanak össze logikus gondolatmeneteket. E folyamat során eredményesen fejlődnek azok a készségek és képességek, melyek az önálló tanuláshoz és a sikeres középszintű érettségihez szükségesek.

A diákok rendkívül gyorsan sajátítják el a könyv használatát, megtanulják megkülönböztetni a fontosat a kevésbé fontostól, kiemelni a lényegét, megszerezni az információkat, majd azokat önállóan rendszerezni, kritikával fogadni. Ezek a képességek mindenki számára fontosak a korunkat jellemző információáradatban.

A könyvhöz szervesen kapcsolódó munkafüzet feladattípusai hasonlóak az írásbeli érettségien előforduló feladatokhoz. A leckékhez egy-egy rövid, az összefoglalásokhoz hosszú esszéfeladat tartozik, melyekkel fokozatosan fejleszthetjük a témataartást, a lényegkiemelést, a pontos fogalmazás képességét. Minden fejezet tartalmaz gyűjtőmunkára sarkalló, ill. kreativitást igénylő, projektbe is beilleszthető feladatokat.

Kiemelt szerepet kap a topográfiai ismeretek gyakoroltatása. Munkafüzetünk használata a diáknak a rendszeres felkészülés, a tanár számára a gyors, lényegre törő ellenőrzés lehetőségét nyújtja.

akció!

A 9. osztályos tankönyv
osztálylétszámnyi
mennyiségben

2012. március 31-ig
1580 Ft helyett **980 Ft-os**
kedvezményes áron
rendelhető meg!

Megjelenik: 2012. május

MS-2670

Megjelenik: 2012. május

MS-2671

Megjelenik: 2013. március

MS-2672

Megjelenik: 2013. március

MS-2673